

Ludovít Štúr

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 29
50/2014
13. december 2014

Cena 0,50 €

ZALOŽIL LUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

PRIVATIZAČNÝM ŽRALOKOM
ZACHUTILI ZDROJE VODY
Strana 4.

HENRY KISSINGER
A SVETOVÝ PORIADOK
Strana 5.

ŽUPAN PETER CHUDÍK:
SLUBY NÁM NEPOMÓŽU
Strana 6.

PO ROKOCH AGÓNIE
UŽ SSN TLAČÍ PARTE
Strana 8.

BÁSNIK MIKULÁŠ KOVÁČ
A GRAF JEHO SRDCA
Strana 10.

SLOVO O SLOVENSKU

Blíži sa koniec roka, ktorý bol bohatý na mnohé významné okružle výročia. Spomeňme len sto rokov od začiatku prvej svetovej vojny, s ktorej koncom súvisí aj deväťdesiate piate výročie tragickú smrť nášho národného veľikána, generála Milana Rastislava Štefánika a tiež deväťdesiate piate výročie toho, že Bratislava sa stala hlavným mestom Slovenska. Treba pripomenúť, že bolo aj sedemdesiate výročie Slovenského národného povstania...

Nie menej významných okružlých výročí bude aj v roku 2015. Už v januári sa začne rok venovaný spomienkovým podujatiam pri príležitosti dvesto rokov od narodenia Ludovíta Štúra, k čomu svojim vyhlásením Roka Ludovíta Štúra prispieva aj Matica slovenská. Na jar si potom v máji nielen Európa, ale aj celý svet pripomenie sedemdesiate výročie skončenia najväčšej katastrofy v dejinách ľudstva spôsobenej samotným ľudstvom – druhej svetovej vojny. Výročia sú výročia, tie pozitívne si treba pripomínať preto, aby sme vedeli, že máme byť na čo hrdí, tie negatívne zas preto, aby sme nezabudli, že zlo sa vždy môže zopakovať.

Aby sme si mohli čokoľvek v budúcom roku pripomínať, musíme sa ho najprv v zdraví dožiť. Práve ku koncu roka v predvianočnom období by sme si mali nájsť čas na chvíľu sa zastaviť, zabudnúť na všetko to okolité konzumné šialenstvo a vo všetkej skromnosti si premyslieť, čo môžeme v sebe i okolo seba v najbližšom čase zlepšiť. Nemyslím tým tradičné novoročné záväzky, myslím tým pohľad do vlastného vnútra, ktorému sa nie vždy v každodennom zhone dostatočne venujeme.

Práve v tomto adventnom čase si všetci spoločne pripomíname, že každý rok sa na Vianoce opakuje spomienka na príchod Syna Božieho, ktorý nám prináša nádej. Výročia, Adventné obdobie a nádej – to všetko nás obohacuje, ale podstatné je, že o dobro a pokoj vo vlastnom súkromí i v živote celej spoločnosti sa svojim dielom musí pričiniť každý z nás.

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ

Slovensko má schválený rozpočet na rok 2015, ujde sa aj Matici slovenskej Číslo na papieri vyzerajú upokojujúco

Peter JAVORSKÝ – Foto: archív SNN

Deficit verejných financií má v budúcom roku dosiahnuť 2,29 percenta hrubého domáceho produktu (HDP). Klesne tak z tohtoročných očakávaných 2,9 percenta. Verejný dlh má ostať pod hranicou päťdesiatpäť percent HDP. Vyplýva to z rozpočtu verejnej správy na budúci rok, ktorý definitívne schválil parlament. Vláda si v prípade deficitu stanovila aj rezervu vo výške 0,2 percenta HDP na riziká makroekonomického vývoja. Dôvodom je totiž pokračujúci geopolitický konflikt, ktorý má vplyv aj na vývoj európskych ekonomík. Tie sú kľúčovými obchodnými partnermi Slovenska.

Ministerstvo financií muselo v rozpočte nájsť prostriedky na viaceré nové opatrenia, ktoré začnú platiť od budúceho roka. Je medzi nimi zavedenie odvodovej odpočítateľnej položky na zdravotné odvody pre nízkooprávnených zamestnancov či navýšenie plátov učiteľov a zamestnancov vo verejnej správe a v štátnej službe. Vláda vyčlenila peniaze na rozšírenie kapacity predškolských zariadení, ako aj na zavedenie súbehu pomoci v hmotnej núdzi a mzdy.

■ KULTÚRA SA UBRÁNILA

Ministerstvo kultúry SR dostane na budúci rok o niečo vyšší rozpočet, ako sa pôvodne predpokladalo. „V kľúčových veciach sa podarilo nielen obhájiť pozície, ale aj trochu ísť hore,“ konštatoval po schválení rozpočtu Marek Maďarič. Celkové zdroje ministerstva sa pre rok 2015 uvádzajú vo výške takmer 192 miliónov eur, čo je oproti schválenému rozpočtu na rok 2014 viac o 5,18 percenta. Kapitálové výdavky v rezorte kultúry majú dosiahnuť v roku 2015 takmer 8,41 milióna eura, čo je asi o 6,91 milióna eura viac v porovnaní so schváleným rozpočtom pre tento rok. Z toho päť miliónov eur pôjde na investičné projekty Rozhlasu a televízie Slovenska a zvyšných 3,41 milióna eura na rekonštrukciu bratislavskej Reduty.

■ TRANSFER NEKRÁTILI

Ministerstvo kultúry SR Slovenským národným novinám hneď po schválení štátneho rozpočtu na rok

2015 slovami hovorca Jozefa Bednára potvrdilo, že každoročný transfer na činnosť Matice slovenskej ani v budúcom roku krátený nebude. Celkový objem financií pre Maticu slovenskú bude teda totožný ako počas uplynulých rokov vo výške 1,494 milióna eura. Ako nám prezradil správca Matice slovenskej Maroš Smolec, Matica to privítala a ďakuje za rozhodnutie ministerstva kultúry za rovnakú výšku transferu, ako aj poslancom parlamentu, ktorí vo štvrtok 4. decembra tento transfer v rámci celého štátneho rozpočtu na

rok 2015 aj schválili. „Ustanovíte teraz začne pripravovať rozpočet na rok 2015, ktorého základným kameňom bude účelová dotácia ministerstva. Reálne predpokladám, že rozpočet bude vyrovnaný, možno mierne prebytkový napriek skutočnosti, že ani v roku 2015 nebudeme môcť počítať s vyplatením dividend od našej tlačiarne Neografia. Reštrukturalizáciou posledných mesiacov sme dosiahli výraznú úsporu na prevádzke, predovšetkým na mzdách. Predpoklad je až vyše tristitisíc eur len na mzdách

oproti roku 2014. Na prevádzke možno ďalších stotisíc eur. Takéto ekonomické hospodárenie Matica potrebovala ako soľ. Výbor Matice by rozpočet na rok 2015 mohol schváliť už v januári 2015,“ vysvetlil správca MS. V roku 2014 sa v Matici uskutočnili kontroly nakladania so štátnymi zdrojmi zo strany Najvyššieho kontrolného úradu SR, ako aj kontrola ministerstva kultúry. Obe kontroly dopadli dobre a Matica nemusela vracať žiadne financie.

■ RADIKÁLNE OPATRENIA

Rok 2014 bol pre Maticu slovenskú veľmi náročný. Výpadok dividend vo výške štyristisíc eur spôsobil deficit a zadlžovanie ustanovizne. Počas prvého pol roka sa dlh vyšplhal na takmer pol milióna eur. Radikálnymi opatreniami, vrátane prepúšťania, sa dokázala situácia stabilizovať a odložením niektorých záväzkov napokon skončí hospodárenie Matice v roku 2014 s prebytkom na úrovni vyše stodvadsaťtisíc eur. Tento prebytok by nemal ohroziť ani splátkový kalendár na stoštyridsaťsedemtisíc eur za predčasné ukončenie projektu digitalizácie. „Hľadáme riešenia, aby sa nám vynaložené zdroje na digitalizáciu vrátili. Chceme, aby bol maticný archív digitalizovaný. Archivné dokumenty máme pripravené na digitalizáciu v počte vyše 1,3 milióna objektov. Veď z Matice vzišla Slovenská akadémia vied alebo Slovenská národná knižnica. Slovenskému národu darovala veďu práve Matica,“ dodal Maroš Smolec.

3 OTÁZKY PRE:

Romana MICHELKA z Vydavateľstva Spolku slovenských spisovateľov

Cesta bez prekážok nemusí byť najlepšia

• Pán riaditeľ, vaše vydavateľstvo ako jedno z mála vydáva kvalitnú nekomerčnú literatúru. Ako sa vám s týmto edičným programom darí prežiť?

Ťažko, ale ako sa hovorí, cesta bez prekážok zväčša nikam nevedie. Za tých vyše dvadsať rokov, čo existujeme, sa nám podarilo mnoho vecí. Bohužiaľ, pre nastavenie grantového systému na MK SR nie je možné vydavateľstvo profilovať len alebo prioritne ako vydavateľstvo pôvodnej literatúry. Preto pokrývame takmer celé spektrum literárnych žánrov. Popri súčasnej pôvodnej próze či poézii vydávame aj slovenskú klasiku, máme Edíciu svetových autorov, diela antických a osvietených mysliteľov prinášame v Antickej knižnici a v Knižnici svetových mysliteľov.

Známa je aj naša politologická edícia Pohľady za horizont. Samozrejme, vydávame aj detskú literatúru, memoáre, historické publikácie – ročne približne tridsaťpäť až štyridsať titulov.

• Čo pripravujete pre vašich čitateľov ku koncu roka?

Je toho veľa, ale z tých najzaujímavejších titulov by som rád spomenul posmrtné vydanie memoárov Andreja Chudobu. Ďalej je to súbor štúdií, esejí a kritik profesorky Márie Bátorovej. Medzi ideálom a ničotou. Zaujať by mohli aj memoáre signatára Martinskej deklarácie Ivana Thurzu. Nedávno sme vydali dlhoočakávanú knihu najvýznamnejšej kanadskej politologičky Ellen M. Woodovej Impérium kapitálu. A tiež Diablove elixíry

– prvé slovenské vydanie diela nemeckého klasika E. T. A. Hoffmana.

• A plány do budúcnosti?

Radi by sme pokračovali v nastúpenej ceste. Už na jar príde na trh kniha amerického politológa a ekonóma Farlowa Po krachu, zo svetovej literatúry Nabokovova Lužinova obrana a nový preklad Huxleyho antiutópie Prekrásny nový svet... Radi by sme obnovili edíciu Moja klasika a verím, že sa nám podarí vydať aspoň dvoch významných ruských politológov, aby aj slovenský čitateľ mohol vnímať súčasnú medzinárodnopolitickú situáciu optikou ruských expertov.

Zhovárať sa Emil SEMANCO
Foto: archív SNN

V SNN 51 – 52/2014
SI PREČÍTATE

■ Generál Vlasov na Pražskom hrade – ako to bolo naozaj v Pražskom povstaní
■ Alexander Dubček ako jediný šéf komunistov sa ženil v katolíckom kostole
■ Jesenský vniesol do slovenskej poézie nové vetvy, priniesol buditelské poslanie

Na pultoch obchodov stále chýba slovenské ovocie a zelenina Šanca pre mladých a začínajúcich

Ivan BROŽÍK – Foto: Emil SEMANCO

Zjednodušiť prístup mladých farmárov k nájmu pôdy je cieľom novely zákona o pozemkových úpravách z dielne ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka. Definitívne ju schválil parlament. Ustanovenia novely určujú hornú hranicu prenajímaného pozemku pre mladého poľnohospodára a poľnohospodára spĺňajúceho podmienky malého a mikropodniku na dvadsaťosem hektárov pôdy. Po novom sa má táto hranica výmery zvyšovať úmerne s počtom zamestnancov.

„V súčasnej platnej zákonnej úprave je zakotvené právo na uzatvorenie zmluvy o nájme poľnohospodárskeho pozemku pôvodnému nájomcovi, ak riadne a včas plní svoje záväzky. Toto právo je potrebné obmedziť, aby boli vytvorené podmienky aj pre iné subjekty, ktoré nemajú možnosť dostať sa k poľnohospodárskym pozemkom,“ zdôvodnil novelu agrarezort. „Na druhej strane je však potrebné v primeranom rozsahu chrániť aj pôvodných nájomcov, ktorým nesmú prijaté opatrenia úplne znemožniť ich podnikanie, a preto je diferencovaný prístup k obmedzeniu

prenajatých poľnohospodárskych pozemkov pre pôvodných nájomcov, ktorí majú v nájme sto až tisíc hektárov, najviac o päť percent a nad tisíc hektárov najviac o desať percent výmery,“ zdôraznil rezort pôdohospodárstva.

Podstatná časť pôdy na Slovensku je pri obhospodarovaní podľa ministra Ľubomíra Jahnátka v rukách veľkých poľnohospodárskych podnikov. Tie sa však zaoberajú predovšetkým tzv. ekonomicky únosnou produkciou najmä v oblasti rastlinnej výroby – výrobou hustosiatych obilnín a energetických plodín. „Nám do trhových fondov však chýbajú

špeciality, ako je ovocie, zelenina. Máme tiež veľmi nízky podiel živočíšnej výroby. Rozhodli sme sa preto hľadať nejaký model, ktorý by trochu pozíciu vyrovnal. Prišli sme s myšlienkou podpory mladých a malých poľnohospodárov, ktorí na to, aby vôbec mohli začať podnikáť, musia sa dostať k pôde. Takito poľnohospodári

by sa mali v podnikaní zamerať hlavne na produkciu ovocia, zeleniny a na živočíšnu výrobu,“ zdôvodnil novelu Ľ. Jahnátek. Jej účinnosť sa navrhuje od 1. januára 2015, pretože Slovenský pozemkový fond má približne sedemdesiatpäť percent zmlúv, ktoré sa končia v závere roka 2014.

Nový predseda parlamentu chce po novom, parlament však ide v starých koľajach Popoluška veda a školstvo ako chudobný príbuzný

Ivan BROŽÍK – Foto: zdroj: minedu.sk

Predseda Národnej rady SR Peter Pellegrini po vyše pol roku umožnil novinárom opätovne navštevovať parlamentný bufet. V apríli ho pre žurnalistov uzavrel jeho predchodca vo funkcii Pavol Paška. Je to najmenej podstatná správa z rokovania Národnej rady SR, ale na druhej strane je dôkazom, že jej nový predseda nechce pokračovať v praktikách svojho predchodcu.

„Ako to tak vidím, že koľko času tu musíme všetci stráviť, javí sa mi účelné, aby sme sa pozreli, v akých podmienkach fungujete, a aby ste nemuseli kvôli jedlu odbiehať mimo budovy. Rozhodol som sa teda upraviť opatrenia, ktoré tu platia,“ povedal Peter Pellegrini novinárom. Ostatné opatrenia, ako zamknuté chodby smerujúce k parlamentným výborom, ostávajú zachované. Peter Pellegrini na margo poslancov, ktorí sa cez zámky novinárom vyhýbajú, povedal, že je to na nich. „Ak sa pred vami poslanec skrýva a nechce komunikovať, musí si spýtať svedomie.“

■ ĎALŠÍ ODKLAD

Demonštrácie v uliciach Slovenských miest v uplynulých týždňoch spôsobila aj netransparent-

nosť vo verejnom obstarávaní. Občania i opozícia žiadali okamžitú nápravu, dokonca vláda predložila návrh zákona v zrýchlenom legislatívnom konaní. Lenže opozičný návrh, aby sa spolu s vládou novelou zákona o verejnom obstarávaní schválilo aj vytvorenie verejného registra konečných užívateľov výhod stojacich za schránkovými firmami, Smer-SD nepodporil. Na druhej strane sa vládna strana dohodla s Mostom – Híd a Miroslavom Beblavým na prijatí uznesenia, ktorým zaviazu vládny kabinet takúto právnu úpravu pripraviť v prvom štvrtroku 2015. Register, ktorý bude spravovať Národná banka Slovenska, bude podľa Lucie Žitňanskej založený na princípe odkrývania konečného užívateľa výhod, nielen formálneho

majiteľa schránky. Časový odklad si vyžiadala skutočnosť, že pre zavedenie tohto registra je potrebná aj komunikácia s Európskou centrálnou bankou, keďže NBS má dostať novú kompetenciu.

AKTUÁLNE

„Vzdelanie a veda nie sú prioritou vlády Roberta Fica, školstvo a vzdelanie sú chudobnými príbuznými,“ vyhlásil exminister školstva Martin Fronc na margo návrhu rozpočtu pre rezort školstva na budúci rok.

■ HANBA SPOLOČNOSTI

Prvým a najväčším mínusom rozpočtu je podľa KDH nedostatok financií vyčlenených na školstvo. „Počas vlády Smeru-SD bol nárast financií určených pre vysoké škol-

stvo nula percent, kým za môjho pôsobenia to bolo tridsaťdeväť percent. Platy učiteľov v regionálnom školstve narástli za posledných osem rokov menej ako počas môjho štvorročného pôsobenia. To len dokazuje, že školstvo nie je prioritou vlády Smeru-SD,“ deklaroval Fronc. Tento fakt podľa neho len prehĺbi krízu v rezorte školstva, pričom na to v konečnom dôsledku doplatia deti.

■ POPOLUŠKA VEDA

Druhé veľké mínus navrhovaného rozpočtu vidí KDH v systematickom škrtení financií pre vedu a výskum. Premiér Robert Fico pritom podľa kresťanských demokratov opakovane hovoril, že bude podporovať vedu a výskum, aby vznikali pracovné miesta s vyššou pridanou hodnotou. „Opak je však pravda. Podpora vedy a výskumu na Slovensku je ďaleko pod úrovňou financovania oproti susednej ČR. Spôsobí to pokračujúci odliv mozgov zo Slovenska, ktorý bude pokračovať aj

Predseda NR SR Peter PELLEGRINI

naďalej a ešte masívnejšie,“ reagoval Martin Fronc. Upozornil, že ministerstvo školstva dokonca znižuje objem peňazí na študentské pôžičky na sumu 4,6 milióna eura, čo je o štyristotisíc eur menej ako pred rokom.

VŠIMLI SME SI

Odrhnutie nie, autonómia áno. Tento alogizmus sa čoraz viac ozýva z úst tých, ktorí akosi dlhodobo nevedia prekvapiť či už novou myšlienkou, alebo aspoň myšlienkou... Najnovšie v jednom týždni „zaujali“ hneď dvaja. Bývalý poslanec SaS Szilárd Somogyi je verejne „presvedčený, že ľudia od Samorína až po Veľké Kapušany by vedeli lepšie rozhodovať o použití vlastných peňazí ako ktorákoľvek centrálna vláda.“

Naozaj, alebo iba provokujú?

Najmä ak namiesto vládnych inštitúcií by dane vyberali samosprávy a len pre nedeliteľné služby štátu by posielali časť týchto daní do spoločného klobúka. Keďže južné Slovensko je takto „postihnuté“ svojím národnostným zložením, skrz ktoré nikdy nebude môcť byť centrom štedrej hospodárskej pozornosti vlád, je potrebné, aby o väčšine svojich vecí rozhodovalo samo vo forme novovytvorenej VÚC. V Somogyiho presvedčení akosi absentyje fakt, že od Samorína až po Veľké Kapušany žijú aj skutoční Slováci, aj príslušníci iných menšín, nielen maďarskí Slováci. (A niekoľko desiatok Maďarov bez slovenského občianstva.)

Strana maďarskej komunity chce pre regióny s maďarským obyvateľstvom „istú“ formu autonómie. Vyplýva to z jej stanoviska, v ktorom strana odporúča prijať zákon na založenie personálnej menšinovej samosprávy v regiónoch, kde sú obce s maďarským obyvateľstvom v pomere do päťdesiat percent.

„Táto samospráva by vykonávala právo v oblasti menšinového školstva, kultúry a používania jazyka. Okrem toho takisto v zmysle zákona slovenského parlamentu by vznikol región so špeciálnym statusom, ktorý by mal kompetencie okrem oblasti menšinového školstva, kultúry a používania jazyka aj v oblasti rozvoja regiónu,“ vysvetlil za SMK József Berényi a podpredseda SMK pre samosprávy Péter Óry. Dve vyjadrenia s jedným a tým istým posolstvom v tom istom týždni. Možno uvažovať o náhode?

Ján ČERNÝ

Vláda vypovedala zmluvu talianskemu Enelu o prenájme VD Gabčíkovo Dunajský energetický gigant sa vracia štátu

V súvislosti s vodnou elektrárnou Gabčíkovo pretiekla slovenskej vláde trpezlivosť. Dôsledkom je vypovedanie zmluvy o prevádzke Vodnej elektrárne Gabčíkovo, ktorú Slovenské elektrárne podpísali so štátnym podnikom Vodohospodárska výstavba v roku 2006 v rámci procesu predaja 66-percentného podielu elektrárni talianskej spoločnosti Enel.

„Po ôsmich rokoch prevádzkovania vodnej elektrárne Gabčíkovo talianskou spoločnosťou Enel sme sa pre vážne porušenia tejto zmluvy rozhodli ... zmluvu o prevádzkovaní vodnej elektrárni Gabčíkovo s výkonom 710 megawattov vypovedať. Toto je naše rozhodnutie,“ povedal premiér Robert Fico.

■ ODŮVODNENIE VÝPOVEDE

Predseda vlády zároveň vysvetlil tri hlavné dôvody, ktoré z jeho pohľadu vyvolali potrebu takéhoto rozhodnutia: „Slovenské elektrárne, teda ich majoritný vlastník, talianska spoločnosť Enel nám odmieta poskytovať elementárne údaje a informácie, ktoré by nám umožnili zistiť, do akej miery je rozdeľovanie zisku z vodnej elektrárne spravodlivé alebo nespravodlivé pre štát... Slovenské elektrárne pod vedením talianskeho manažmentu nepripravili žiadne plány rekonštrukcie a generálnych opráv spomínanej vodnej elektrárne,“

Foto: Emil SEMANCO

povedal Robert Fico. Zároveň pripomenul, že Enel si neplní povinnosť platiť Vodohospodárskej výstavbe za údržbu diela päť miliónov eur ročne.

■ ARBITRÁŽE SA NEĽAKÁ

Predseda vlády nemá pocit, že po tomto kroku – výpovedi prenájmu – príde nejaké zložité arbitrážne konanie. „My sme prijali rozhodnutia, aj pokiaľ

išlo o zisky zdravotných poisťovní. My si myslíme, že máme absolútne právo na vypovedanie tejto zmluvy, a myslíme si, že akékoľvek pokusy talianskej spoločnosti Enel o akúkoľvek náhradu škody budú neúspešné,“ konštatoval predseda vlády Robert Fico.

Rozhodnutie vlády sa opiera o stanovisko Vodohospodárskej výstavby, ktorá v správe uvádza: „Slovenské elektrárne si neplnia povinnosti vyplývajúce zo zmluvy, na základe čoho dochádza v súčasnosti k viacerým problémom spojených s prevádzkou Vodnej elektrárne Gabčíkovo, v dôsledku ktorých vzniká pre náš podnik škoda.“ Štátnemu podniku sa tiež nepáči, že elektrárne stále nevykonali generálnu opravu turbín. Na základe existujúcej zmluvy o prenájme mali elektrárne právo prevádzkovať gabčíkovskú elektráreň počas tridsiatich rokov.

(ib)

Demokracia sa nám začína kriviť

Eva ZELENAYOVÁ

Slovenská republika aj so svojím politickým systémom nemá dlhú tradíciu. Žije necelých dvadsaťjeden rokov. Nemôže sa teda opierať o vyspelú politickú spoločnosť. Lenže pravda je, že manipulátori dokážu akúkoľvek spoločnosť dostať tam, kam chcú. A je jedno, či ide o demokraciu s dlhoročnou tradíciou alebo o demokraciu práve sa rodia. Najmä ak je ovládaná dobre organizovanou globálnou oligarchiou.

Nedávno sme oslavovali Deň boja za slobodu a demokraciu. Trochu rozpačito. Nielen preto, že ľudia znova vyšli do ulíc, ale najmä preto, že nadobudnutá demokracia sa nám začala akosi kriviť. Odvrhli sme systém založený na ideológii, ktorá obmedzovala slobodu človeka, ale keď porovnáme slobodu médií pred

novembrom 1989 a po ňom, veľa sa nezmenilo. Ich jednostrannosť je evidentná a to, čo sme kedysi nazývali cenzúrou, dnes označujeme politickou korektnosťou. Nehovoriac o nemohúcom súdnictve, o ožobrovaní ľudí v duchu socialistického hesla: Kto nekradne, okráda vlastnú rodinu. Nespokojnosť ľudí je pochopteľná, ale treba si položiť otázku, nebol to zámer? Komu to prospieva?

Premiér Robert Fico nedávno v diskusnom fóre Hospodárskych novín HN Club povedal to, čo si mnohí myslia. V Ukrajine je vojna na spadnutie. Spojené štáty investovali dosť do zmeny režimu v Ukrajine, aby z toho nemali úžitok. A je zaujímavé, že výsledkom masových nepokojov je prezident – oligarcha. V tejto súvislosti nemožno nepripomenúť,

že akýmsi malým bonusom pre USA z krízy v Ukrajine je obmedzenie dodávok plynu z Ruska a jeho plánovaná náhrada zo Spojených štátov. Ekonomovia vyrátali, koľko nás bude stáť tento kšeftík, ktorý prinesie nové pracovné príležitosti za oceánom.

KOMENTÁR

S hrozbou vojnového konfliktu za chrbtom sa ťažko riadi štát, najmä ak ťažkú situáciu zneužívajú hazardní a predajní politici. Aké morálne právo má Daniel Lipšic vyzývať občanov do protikorupčných protestov, keď ako minister si dal urobiť prieskum vlastnej obľúbenosti zo štátnych prostriedkov? A nebol to jeho jediný prešlap. Bol členom strany, ktorá v Bratislave rozhodovala o tom, kto

bude bývať v centre mesta a korupčným spôsobom pridievala byty. Nie je náhoda, že súčasný hovorca prezidenta a bývalý redaktor Sme dostal byt za smiešnu cenu. Lipšic má skúsenosti s organizovaním demonštrácií. V roku 1998 ich doviedol až k zmene vlády, ktorá zastavila hospodársky vývoj štátu na niekoľko desaťročí a škandalózne vypredala strategický majetok do zahraničia. Opäť sa pohráva s myšlienkou vytvorenia úradníckej vlády, ktorú by vymenoval prezident republiky Andrej Kiska. Zrejme by išlo o ďalších „anjeľov“, ktorí by sa už postarali o užšiu spoluprácu s USA a NATO.

Vyššie dvadsať rokov štátnej samostatnosti nie je z hľadiska dosiahnutého stupňa vývoja spoločnosti dlhý čas. Ba dá sa povedať, že spoločnosť nemusí ísť nevyhnutne iba cestou postupného zlepšovania svojho systému verejnej politiky. Môže i stagnovať a dokonca nabráť aj retardálny dych. V ostatnom čase najmä opoziční politici zdôrazňujú, že sa musíme vrátiť. Že musíme vrátiť dôveryhodnosť parlamentu, verej-

nej politike. Čo sa teda za tých vyššie dvadsať rokov zmenilo v politickom systéme a kam sme sa dostali? Akú politickú kultúru sme vypestovali?

Napriek ustavičnej kritike fundamentálna časť opozície od volebného systému, cez súdnictvo až po verejné obstarávanie a eurofondy nič v systéme nezmenila počas obdobia, v ktorom mala moc v štáte. Naopak, boli sme svedkami tvrdého ataku opozície, keď v okamihu prevzatia moci obsadila verejnoprávnú televíziu. A to bola len viditeľná stránka prejavu moci. Nejestvovala pozícia v štátnej správe, kde by boli pripustili odborníka s iným politickým názorom. Takto napríklad obsadili rezort diplomacie. Pre súčasnosť je viac než signifikantná pozícia prezidenta republiky. Časť opozície sa pohráva s myšlienkou odvolať premiéra, a tým povaliť vládu. Rovnaká situácia nastala v roku 1994, keď opoziční poslanci získali (kúpili?) koalíčných a prezident Michal Kováč vyzval vládu na odstúpenie. Dokáže masa uvažovať, čo bude potom? Prezident Kiska už dal naja-vo ulici, že je s ňou.

Živnostníci si hľadajú patróna

Ivan BROŽÍK

Nemyslím patróna z tých našich svätých, o ktorých si myslím, že sú až priveľmi zaťažení všelijakými patronátmi. Nech si Florián nechá hasičov a Barborka baníkov. Ako jeden z tisícov živnostníkov na Slovensku čakám na patróna, ktorý by mi pomohol ekonomicky prežiť, právne korektné fungovať a v duchu spravodlivosti sa aj dočkať odmeny za dodané služby či prácu.

Na patróna živnostníkov na Slovensku čaká nesmierne množstvo driny a možno až márneho boja s veternými mlynmi obrovského nepomeru moci na stranách mocných a bezmocných. Aké percento živnostníkov u nás dostáva korektné písomné objednávky na svoje služby? Koľkí pracujú na vlastné náklady iba „na dobré slovo“, ktoré sa dá ľahko zaprieť. Veď akú hodnotu má dnes slovo? A koľkí z nich potom musia práčne dokazovať, že podnikateľ XY si ich služby či prácu naozaj objednal, prevzal, iba sa akurát akosi nenáhlil so za-

platením faktúr. Dokonca si ich ani len neprevezme...

Nechápem, prečo aspoň toto doteraz nikomu zo sto päťdesiatich ctených poslancov nášho parlamentu nezišlo na um. Veď podľa ich rečí sa priam pred-

POZNÁMKA

biehajú, aby nám zabezpečili blaho a rozkvet. Áno, je pravda, že živnostník sa môže sám rozhodnúť, či prijme riskantnú objednávku. Oveľa ťažšie sa mu však rozhoduje, či a za čo môže dieťaťu zaplatiť obedy v škole a nakúpiť základné školské pomôcky. Takže jeho sloboda rozhodovania sa v podnikaní je veľmi, veľmi limitovaná.

Nerozumiem, prečo ešte nikto z tých sto päťdesiatich poslancov nepresadil, že aj objednávateľ má zákonnú povinnosť preplatiť živnostníkov faktúry v civilizovanej lehote do pätnástich dní od vystavenia. Teraz sa môže

vyhovárať, na čo chce, a všetko sýzofovské úsilie dostať sa k vlastnými rukami zarobeným peniazom je na strane živnostníka. On sám sa musí domáhať prostredníctvom súdu vystavenia platobného rozkazu, on sám už v žiadosti o takéto rozhodnutie musí platiť nemalé poplatky, on sám musí znášať bremeno dokazovania. Súdy majú pritom plné stoly žalôb, kde ide o milióny a miliardy. Kde v ich prioritách je živnostník so svojimi desiatkami či stovkami eur nevymožiteľnej škody?

Kedy sa aj živnostník dočká ochrany napríklad v podobe nejakého ekvivalentu minimálnej mzdy? Bežnou praxou podvodníkov, ktorí programovo podvádzajú všetkých naokolo seba, vrátane štátu na daniach – aj keď neporušia nijaký zákon –, je zamestnávanie dobrovoľníkov. Čítal som v novinách vyjadrenie jedného takéhoto grázla, ktorý sa chválil tým, že zamestnáva dobrovoľníka za obedy a cestovné do práce. To

však už je otrokárska spoločnosť, ak toto toleruje a nič proti tomu nemieni ani len v dlhodobých zámeroch robiť. Lebo pán podnikateľ je čistý, dobrovoľník sa predsa rozhodol dobrovoľne prijať tieto neľudské podmienky kapitalizmu osemnásteho storočia v krajine, ktorá sa hrdí členstvom v spočenstve vyspelých štátov Európskej únie. Ten dobrovoľník, aby prežil, totiž neraz musí vziať aj tú podmienku – „iba za obedy a cestovné do práce“. Viem si veľmi dobre predstaviť ten nával kandidátov do parlamentných volieb, ak by za zvolenie boli obedy a cestovné. Aj keď – v parlamentných laviciach za rok, napríklad ten budúci, ak sa nič mimoriadne nestane, strávi iba niekoľko desiatok dní.

Áno, v predošlých riadkoch sa objavilo veľa otázok. No musia k nim pribúdať ďalšie. Stolára, klampiara, ale ani účtovníka či opravára chladničiek naozaj prvotne nezaujímajú, ako parlament bojuje proti gaunerom, predávajúcim vo vidine miliónových provízií prístroje napríklad pre zdravotníctvo. Nás živnostníkov existenčne zaujímajú, či po pätnástom príde platba za fakturovanú službu? Aby bolo na toner do kopírky alebo na nový nôž do frézy. Aby bolo možné aj ďalší mesiac prežiť a ponúkať svoje služby. Tak kto chce byť našim patrónom? Nijakého už roky nevidieť!

GLOSA'R
ANDREJA MIŠANEKA

LEN TAK ĎALEJ,
AMERIČANIA!
JADROVOU VOJ-
NOU PROTI
RUSKU MI
PRIPRAVTE
CESTU
K SVETOVLADE!

AKO BOLO, ČO BOLO

V roku 2006 som bol pri dvoch operáciách. Uskutočnili sa v ten istý deň, stovky kilometrov od seba. Prvá bola v operačnej sále v Banskej Bystrici. Na stole ležal človek. Plúca sa dvíhali, srdce bilo, mozog umrel pred dvadsiatimi štyrmi hodinami. Prístroje udržiavali pri „živote“ telo, aby lekári mohli odobrať orgány na záchranu života iného človeka. Po dvojhodinovej operácii uložili odkrvenú a opracovanú pečeň do kazety s ľadom. S vedúcim chirurgom banskobystrického transplantáčného centra primárom Františkom Hamplom a doktorom Eliahom Ablrosom sme nastúpili do lietadla českej armády. Odštartovalo smer Praha. Ešte sme boli vo vzduchu a v pražskom Inštitúte klinickej a experimentálnej medicíny už začínali operáciu. Keď sme sa sanitkou rútili k inštitútu, tím lekárov pracoval na odstránení chorej pečene. Chirurgovia robili všetko preto, aby sa orgán, ktorý vyoperovali okolo obeda, dostal

čo najskôr do tela ťažko chorej pacientky...

V špičkovom pražskom medicínskom zariadení nás čakal vtedajší prednosta Kliniky

O (ne) všednom jubileu transplantácií

Peter VALO

transplantačnej chirurgie Miloš Adamec. Po dvoch hodinách sme uvideli, ako odkrvená pečeň mení farbu do ružova a zo žľčovodu vytekajú prvé kvapky žlče. Bol to signál, že nová pečeň začala plniť svoju funkciu. Operácia sa skončila pol hodiny pred polnocou. V pražskom IKEM-e mala číslo 478. V Banskej Bystrici sa pripravovali na prvú.

Pri polnočnom pive mi porozprával profesor Adamec, ako v roku 1993 začínali uvažovať o transplantácii pečene a posielali

sa postupne stala transplantácia pečene rutinným úkonom. Primár Hampl si podobne od roku 1994 pripravoval transplantáciu bazu v Rooseveltovej nemocnici cez pražský IKEM. Na prelome storočí mu profesor Adamec mohol zaasistovať v Banskej Bystrici pri transplantácii pankreasu, akú na Slovensku doteraz zvládol len tím primára Hampla. Ťažkí cukrovkári sa vrátili spred brány smrti a už zabudli, ako sa pichá inzulín. Niektorí z nich bez väčších problémov prežívajú dodnes.

je nevyhnutný pre transplantčný program. Mladý ambiciózný Hamplov transplantčný tím sa do dejín chirurgie zapísal unikátnou domotransplantáciou u pacienta s nevyliečiteľným metabolickým ochorením pečene, ktoré poškodzuje periférne nervy a srdce. Pečeň, ktorá jeho zabíjala, zachránila život človeku, čo umieral na rakovinu v Prahe. Teraz sa pripravujú na zložitejšiu operáciu, pri ktorej by štepmi z jednej pečene zachránili dvoch ťažko chorých ľudí.

Koncom novembra usporiadali slávnostnú konferenciu, na ktorej špičkoví odborníci i pacienti oslávili stovku pečení, ktoré transplantovali v Banskej Bystrici. V čase jej konania ich bolo už stodeväť. Prehovorili riaditeľ nemocnice Vladimír Baláž, prezident divízie transplantáčnej chirurgie U.E.M.S. Španiel Daniel Casanova, profesor Adamec z pražského Koordinačného strediska transplantácií, primár Hampl a ďalší odborníci. Pod úspech sa podpísala aj dlhoročná spolupráca a kamarátstvo oboch naposlady menovaných lekárov. Treťou z pražskej anabázy chirurg Eliah Ablrosu, ktorý sa u primára Hampla naučil transplantovať pankreas, sa špecializuje na túto operáciu v univerzitnej nemocnici v Cardiffe, kým u nás sme transplantácie pankreasu napriek ich úspešnosti z mne nepochopiteľných dôvodov zastavili. Myslím si, že by ich v skvelom banskobystrickom transplantáčnom centre mali obnoviť, a teším sa na konferenciu k stovke transplantovaných pankreasov.

SEBAOBRAÑA

Slovensko si vo svetovom rebríčku vnímania korupcie, ktorý nedávno zverejnila Transparency International, mierne polepšilo. Na zozname sto sedemdesiatich štyroch sledovaných štátov nám patrí päťdesiate štvrté miesto. Ľudia podľa prieskumu najmenej podplácajú v Dánsku, na Novom Zélande a vo Fínsku.

Ako na korupciu

Najskorumpovanejšími štátmi sveta sú Somálsko a Severná Kórea. Medzinárodná organizácia hodnotí mieru korupcie v jednotlivých krajinách pomocou stobodovej stupnice. Hodnotu 100 by si pritom vyslúžili štáty bez korupcie a hodnotenie v blízkosti nuly krajiny, v ktorých sú podmienky na korupciu najideálnejšie. „Index vnímania korupcie v roku 2014 ukazuje, že hospodársky rast je podkopaný a úsilie o potlačenie korupcie sa vytráca, keď lídri a vysokí štátni úradníci zneužívajú moc, aby si privlastnili verejné finančné prostriedky pre svoj osobný prospech,“ uviedol pri príležitosti predstavenia už dvadsiateho ročníka zverejnenia indexu šéf Transparency International José Ugaz.

Trend znižovania korupcie a zlepšenie situácie v boji proti nej v SR potvrdili nedávno aj európski kontrolóri, ktorí monitorovali našu krajinu od roku 2008. Ako informovali pri svojej návšteve v Bratislave, Slovensko už nie je monitorované skupinou GRECO pri Rade Európy pre transparentnosť financovania politických strán. Minister vnútra Robert Kaliňák vtedy pripomenul fakt, že iné vyspelé štáty ako Belgicko, Francúzsko či Česká republika naďalej v monitoringu ostali. Podľa odbornej monitoringovej skupiny GRECO je Slovensko krajinou, ktorá spĺňa vysoké štandardy transparentnosti v oblasti financovania politických strán.

Podľa riaditeľa Transparency International Slovensko Gabriela Šipoša naša republika sa oproti minulému roku zlepšila o šesť miest. Je to však i tak šieste najhoršie umiestnenie z krajín EÚ, pričom za nami skončili len Chorvátsko, Taliansko, Rumunsko, Bulharsko a Grécko. Podľa G. Šipoša Slovenská republika zaznamenala pokrok v boji proti podplácaniu najmä vo verejnej sfére vďaka prijatiu zákona o ochrane oznamovateľov korupcie. Tiež za tým možno vidieť prísnejšiu úpravu financovania politických strán, ako aj zavedenie elektronického trhoviska v systéme štátnych zákaziek. Pozitívnym signálom pre zahraničných pozorovateľov boli údajne aj personálne zmeny na čele slovenskej justície. Skutočným testom všetkých prijatých opatrení však bude až prax. V budúcom roku budú politici vymenovávať svojich zástupcov do komisie, ktorá bude dozerať na dodržiavanie pravidiel financovania predvolebnej kampane v roku 2016. Inšpektoráty práce prevzmu agendu ochrany oznamovateľov korupcie.

Elektronické trhovisko zažije prvú vážnu skúšku v tom, či priláka dostatočné množstvo ponúk dodávateľov a či na ňom budú obstarávatelia vedieť efektívne nakupovať. Vláda tiež plánuje novelizovať zákon o poskytovaní informácií, momentálne kľúčový nástroj pre verejnú kontrolu. Obsah novely bude ďalším signálom, či Slovensko berie boj proti korupcii vážne. Nesplnený zatiaľ ostáva predvolebný sľub o sprísnení vykazovania majetkov verejných činiteľov. Dobrým signálom by bola aj voľba verejnosťou rešpektovanej osobnosti do čela Najvyššieho kontrolného úradu SR.

Robert LANDIS

Predseda SES-NEZES Ladislav LYSÁK o ochrane vodných zdrojov Privatizačným žralokom zachutila voda

Zhováral sa Dušan D. KERNÝ – Foto: Štefan KAČENA

Slovenská ekonomická spoločnosť SES NEZES sa ochranou zdrojov vody, pôdy, dostatočnosti a bezpečnosti potravín zaoberala na kolokviu odborníkov už začiatkom roku 2012. Z tohto odborného fóra ste kompetentným poslali Výzvu, ktorá bola koncipovaná v duchu nedávno prijatého ústavného zákona na ochranu zdrojov pitnej vody, liečivých a minerálnych vôd. Dosiahne sa touto legislatívou úpravou predpokladaný zámer, zabezpečiť tento zákon, aby sa naše prírodné bohatstvo nedostávalo do cudzích rúk bez toho, aby z neho mala osoh naša vlasť – to sú otázky pre predsedu Slovenskej ekonomickej spoločnosti a Nezávislého združenia ekonómov Slovenska Ing. Ladislava LYSÁKA, DrSc.

Potrebu právnej ochrany vodných zdrojov pred privatizačnými domácimi, a najmä zahraničnými dravcami a zabezpečenie cenovej dostupnosti vody našim spotrebiteľom sme prerokovali na odbornom seminári už pred vyše desiatimi rokmi. Vtedy ešte mladá televízia TA3 sa na ňom zúčastnila a jej redaktori urobili s nami (J. Binder, A. M. Húska, L. Lysák, F. Slávik) rozhovory. Ale z nakrúteného neodvysielali ani mäkké „f“... Teraz, keď sa boj o vodné zdroje stupňuje – a zrejme aj potrebou zviditeľnenia sa niektorých „všeznalcov“ z radov opozičných poslancov pri prerokovaní návrhu ústavného zákona – sa vode dostalo viac priestoru v printových médiách, v rozhlase i v televízii, vrátane spomínanej TA3.

• Slovensko teda má – na rozdiel od mnohých iných častí sveta – zásoby vody mnohonásobne prevyšujúce potreby jeho obyvateľov. Ved' nedostatok vody už pociťuje aj stredná Európa, konkrétne i naši susedia v Maďarsku....

Nedostatkom pitnej vody trpia milióny ľudí najmä na ázijskom a africkom kontinente. A nárastom počtu obyvateľov našej planéty a vyššou spotrebou pre technologické a ďalšie ciele sa voda stáva nedostatkovou strategickou surovinou. A o túto strategickú surovinu sa už teraz vedú tvrdé boje, ktorých intenzita bude narastať do veľkých medzinárodných konfliktov. Aj v strednej Európe. Z našich susedov najmä Maďarsko bude musieť riešiť nárast spotreby v poľnohospodárstve a potravinárstve – teda v odvetviach, na ktoré sa intenzívne koncentruje.

• Preto je dobre pripomenúť si aj po rokoch niektoré odborníkmi a inštitúciami publikované štúdie...

Ing. Ladislav LYSÁK, DrSc.

Vyplyva z nich, že voda je obnoviteľný zdroj, ktorý ak nevyužívame, navždy sa stráca. Slovensko doteraz využíva len veľmi malú časť – iba štrnásť percent zdrojov pitnej vody. A je reálny predpoklad získať ďalšie vodné zdroje najmä na Žitnom ostrove. Tie by sa mohli vyvážať. Podľa odborného posudku až desať kubických metrov za sekundu. Voda v tej oblasti nie je limitovaná objemovými zásobami. Sú to prúdacie obnoviteľné zdroje, podzemná voda sa tu neustále obnovuje – z Dunaja. Jeho dlhodobé priemerné prietoky sú pomerne stabilné. Podľa dlhodobých historických údajov sa nepredpokladá, že by Dunaj mohol vyschnúť. Prírodné zdroje podzemných vôd na Slovensku podľa sumarizácie k 1. 1. 2010 predstavovali priemerne 146,7 m³. s⁻¹, z čoho je využiteľných okolo 51,9 percenta (pri špecifickej spotrebe dvesto litrov za deň na oso-

bu môže byť zásobený štát s počtom päťdesiatpäť miliónov obyvateľov). Súčasná spotreba na obyvateľa je pod sto litrov za deň.

Bohaté zdroje sa nachádzajú najmä v kvartérnych náplavoch horného Žitného ostrova a vo vápencovo dolomitických horninách viacerých pohorí stredného Slovenska a Slovenského krasu. Zároveň však geologické pomery veľkej časti krajiny, napríklad východného okraja Podunajskej nížiny, juhu stredného Slovenska a väčšiny východného Slovenska, nie sú priaznivé na vytváranie významnejších akumulácií podzemných vôd. Tu treba postaviť Vodárenskú nádrž Tichý Potok, spolu s jestvujúcimi vodárenskými nádržami by bolo vyriešené i východné Slovensko.

• Z toho, čo ste uviedli, vyplýva, že kampaň o zákaze vývozu

vody je len politikárčenie? Vyťažená voda je tovar?

Slovensko je mimoriadne bohaté na zdroje minerálnych vôd vhodných na liečebné ciele a ako minerálne stolové vody. Zdokumentovaných je okolo 1 470 výverov minerálnych vôd, pričom kapacita najvýznamnejších z nich dosahuje vyše sedemsto litrov za sekundu. Z uvedeného vyplýva, že kompetentní by sa mali zaoberať najmä rozšírením zásobovania domácimi minerálnymi vodami a možnosťou vývozu minerálnych a liečivých vôd do zahraničia.

• A pokiaľ ide o využívanie vodných zdrojov?

Zrejme máte na mysli efektívny export vody. Je to zložitá a citlivá otázka. Lebo už teraz sú obavy, že rôzne druhy vôd môžu podnikaví jednotlivci využívať bez koordinácie a celospoločenských potrieb a bez prínosu do štátnej kasy. Preto treba privítať zvýšenie ochrany vodných zdrojov aj ich využívania ústavným zákonom. To však pokladám len za základ ochrany nášho prírodného bohatstva. Veľmi dôležité budú nadväznúce normatívne dokumenty.

• Ktoré a aké by to mali podľa združenia nezávislých ekonómov mali byť?

Z krátkodobého hľadiska je nevyhnutné čo najpresnejšie vymedzenie subjektov a spôsobu ochrany zdrojov pitnej podzemnej vody, liečivých a minerálnych vôd. Tak, aby bezohľadní podnikavci nemali šancu ani pri zmenách vládnych garnitúr ohroziť zdroje, ktoré sú národným bohatstvom, a najmä – zabezpečenie bezporuchových dodávok vody slovenským spotrebiteľom v potrebnom rozsahu a dostupných cenách. Z dlhodobého aspektu je nástojčivo žiaduca dlhodobá stratégia – doktrína, ktorá bude orientáciou najmä vedecko-výskumnej, riadiacej, podnikateľskej sféry, regionálnym orgánom i miestnej správe. Zreteľná, zrozumiteľná a záväzne stanovujúca neprekrývateľnú mantinelu. To nejde bez najtvrdších postihov jednotlivcov aj inštitúcií. Tak dokážu úspešne ochraňovať svoje záujmy najúspešnejšie národy a štáty. Z mocností mnohé, povedzme Nemecko, Rusko alebo už k svetovému ekonomickému vrcholu smerujúca Čína, z menších trebárs Švajčiari, Dáni, Islandania.

Drahošlav MACHALA

Hrdinský pilot a nehrdinskí kompilátori

Slovenská mediálna realita je skutočne unikátna. Pred dvadsiatimi rokmi som objavil slovenského pilota Otta Smika a napísal o ňom knihu Zlomený sen. Ottovi Smikovi, ktorý žil na Podjavorinskej ulici, sme odhalili aj krásnu pamätnú tabuľu. Medzitým som dosiahol, že ho povýšili na generála in memoriam, v rozhodujúcej miere som sa zaslúžil o to, že sme ho v máji 1994 previezli z Canadian Military Cemetery z Adeghemu v Belgickom kráľovstve do Bratislavy na cintorín v Slávičom údolí, kde mu štát – Ministerstvo obrany SR postavilo nádherný pomník. Ťažko sa mi o tom píše, lebo som toho pre tohto slovenského vlastenca, ale aj pre generála Jána Ambruša a ďalších pilotov vykonal naozaj dosť. Napokon sme s režisérom Fedorom Bartkom o generálovi Ottovi Smikovi nakrútili dokumentárny film nazvaný Stratený syn Slovenska. Jeho podstatná časť sa odohráva v Holandskom kráľovstve, lebo tam som našiel pani Nelly Vonkovú, ktorá Otta Smika po prvom zostrelení na spitfiri zachránila a schovávala vo svojej mliekarni v Prinsenbeeku. Prečo o tom píšem? Nuž

preto, lebo sa pri sedemdesiatom výročí Smikovej smrti, ktorá pripadla na 28. november 2014, v Slovenskom rozhlase objavili celé seriály o Smikovi, v ktorých autor nesporne vychádzal zo základných životopisných údajov, ktoré som ja objavil, ale nemal toľko cti, aby aspoň zacitoval, že je to z Machalovej knihy Zlomený sen. Takú istú „veľkú mravnú silu“ preukázal redaktor Slovenskej televízie Ivan Janko, ktorý použil obrazový aj zvukový ma-

O ČOM JE REČ

teriál z dokumentárneho filmu Stratený syn Slovenska a rovnako „mravne“ zamlčal, že je to z filmu scenáristu Drahošlava Machalu a režiséra Fedora Bartka. To, do akej morálnej žumpy sa prepada úroveň profesionalita RTVS, je nielen zarážajúce, ale to už na Slovensku ani nikoho neprekvapuje. RTVS stratila morálny kredit oslovovať slovenských divákov, stala sa inštitúciou, ktorá nerešpektuje nijaké povinnosti, ktoré jej vyplývajú z toho, že je národná, vzdelávacia a kultúrna inštitúcia mimoriadne dôležitá pre slovenský štátnotvorný národ.

O autorských právach sa ani nezmienujem...

Vrátim sa ku generálovi Ottovi Smikovi. Narodil sa síce pomerne záhadne v gruzínskom Boržomi neďaleko Tbilisi 20. januára 1922, keď tam jeho otec Rudolf Smik, rodák z Tisovca, padol počas prvej svetovej vojny do ruského zajatia. Zoznámil sa, zamiloval sa do dcéry vysokého ruského dôstojníka Davydova a láska sa skončila manželstvom, z ktorého sa narodili traja synovia: Richard, Otto a Alfréd (dodnes žije v Brazílii). Rodina Rudolfa Smika musela ujsť zo ZSSR v roku 1934 zo strachu pred Stalinovým terorom, ktorý sa práve v krajine začínal. V Bratislave sa Smikovci ubytovali na Podjavorinskej ulici, kde má teraz generál Otto Smik nádherný pamätník (autor Milan Struhárik z Nového Mesta nad Váhom).

Pravda, pre Slovensko je najväčnejší ten úsek života pilota Otta Smika, ktorý sa začal v roku 1939 útekem cez Maďarsko, Juhosláviu, Libanon do Veľkej Británie, kde sa stal stíhacím pilotom britských Kráľovských leteckých síl Royal Air Force. A to nie hocijakým. Jeho talent a

sláva mali taký rýchly vzostup, že najmä v roku 1943 ho za skvelé výkony vo vzduchu nad prielivom La Manche aj nad územím okupovaného Francúzska osobne významenal sám anglický kráľ Juraj VI. na letisku Hornchurch krížom DFC (Distinguished Flying Cross).

Ďalšie úžasné letecké úspechy Otto Smik dosiahol počas Day D vylodenia Spojencov nad Atlantikom, keď v priebehu jedného dňa zostrelil tri nemecké lietadlá. Pilot, major Sqaudron Leader Otto Smik sa stal za krátky čas legendou najmä preto, lebo ho Briti poverili velením 127. stíhacej letky, čo bolo pre cudzinca absolútne vyznamenanie a nesmierne prejav dôvery. Žiaľ, aj jeho vysoko stúpajúca profesionálna a veľmi nádejná kariéra vojnového stíhača sa skončila 28. novembra 1944, keď ho zostrelili nad holandským mestekom Zwolle. Kto by sa chcel tomuto slovenskému vlastencovi pokloniť, nájde jeho hrob na cintoríne v Slávičom údolí hneď blízko kaplnky. Ako vidno: Slováci pomáhali oslobodzovať Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska. No na to, aby tomuto hrdinovi pri sedemdesiatom výročí jeho smrti vzdali štátne orgány SR (MO SR) nejakým spôsobom úctu, na to sme ešte ako štátnotvorný národ nedorástli. Preboha, kedy sa to už naučíme? Verím, že nezabudli aspoň v leteckej základni, ktorá na Sliači nesie jeho meno!

Deväťdesiatjedenročný Henry KISSINGER vydal sedemnástu knihu – Svetový poriadok

Nová studená vojna by bola tragédiou

Dušan D. KERNÝ – Foto: zdroj: www.theapricity.com; Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Henry Kissinger bol poradcom pre národnú bezpečnosť dvoch amerických prezidentov a potom minister zahraničných vecí USA. Je spoluzodpovedný za použitie napalmy v juhovýchodnej Ázii, čo spôsobilo smrť tisícok civilistov. Bol zapletený do zvrhnutia legitímne zvoleného prezidenta Chile Salvadora Allendeho, nástupu vojenskej junty a krvavej diktatúry. Práve vydal svoju novú, v poradí už sedemnástu knihu. Má názov Svetový poriadok.

Dnes deväťdesiatjedenročný ročný Kissinger tvrdí, že práve teraz nastáva čas na skutočne globálny svetový poriadok, na nové usporiadanie sveta. Zdôvodňuje to tým, že až teraz môžu rozličné časti sveta spolu nielen hovoriť, ale spolu aj konať. Predpokladom na to je, aby prekonal terajší chaos a vytvorili nové usporiadanie. Zdôvodňuje to tým, že v dnešnom svete nejestvujú všeobecne rešpektované a dodržiavané pravidlá a zásady, ktoré by všetci prijímali. Západ má predstavy, zámery a koncepty, ktoré nie sú zhodné s tými, ktoré má Čína, Rusko alebo islamský svet. Nový poriadok, nové usporiadanie vzniká z chaosu a ten dnes reálne existuje.

■ NEÚPRIMNOSŤ ZÁPADU

Pokiaľ ide o Krym, teda o to, že bol pripojený k Ruskej federácii, to všetko je len dôkaz či symptóm celkového vývoja vo svete. Krym nie je príčinou toho, čo sa deje. To, čo sa deje, nespôsobil Krym a tamojšie udalosti. Ak by bol Západ úprimný, musel by uznať, že obsadenie Krymu nebol nijaký krok k svetovláde. Nedá sa to vôbec porovnávať so vstupom Hitlera do Česko-Slovenska v roku 1939. Krym je osobitný prípad aj vzhľadom na jeho dejiny.

Prezident Putin investoval obrovské prostriedky do Zimných olympijských hier začiatkom februára 2014 v Soči. Chcel prezentovať Rusko ako moderný vyspelý národ blízky Západu a jeho kultúre. A čo viac, chcel ho prezentovať ako národ, ktorý patrí k Západu – prečo by teda niekoľko týždňov po skončení zimnej olympiády v Soči na jar tohto

roku obsadzoval Krym? Západ je spoluzodpovedný za vystupňovanie napätia. Európa a Amerika nepochopili a nerozumeli tomu, čo sa deje. Nepochopili udalos-

Henry KISSINGER

ti, ani keď sa začali rokovania s Ukrajinou a ani keď koncom februára vrcholili demonštrácie v Kyjeve. Súčasťou toho všetkého mal byť, ba musel byť dialóg s Ruskom. Ukrajina mala vždy mimoriadny význam pre Rusko a toto nerozpoznať bolo fatálne, bola to veľká chyba.

■ OBROVSKÉ NAPÄTIE

Vzťahy Západu s Ruskom sú také napäté, ako už desaťročia neboli, je to nebezpečné a nemôžeme to ignorovať. Nové rozpútanie, nové vzplanutie studenej vojny by znamenalo tragédiu. Keď sa konflikt dá vyhnúť, či už z morálnych alebo bezpečnostných dôvodov, treba sa mu vyhnúť. Iste, Západ nemôže obsadenie Krymu prijať. Ale

doteraz nikto nepredložil nijaký konkrétny plán, ako znovu Krym pripojiť k Ukrajine. Nikto nechce bojovať na východnej Ukrajine. Taký je stav vecí. Ale nemusíme

sa s tým zmieriť a nemali by sme medzinárodno-právne pristupovať k nemu ako k súčasť územia Ruskej federácie.

„Pokiaľ ide o sankcie,“ konštatuje ďalej Henry Kissinger, „mám s tým problém. V sankciách sa skrýva nebezpečenstvo, že v budúcnosti budú veľké štáty v pokušení ochraňovať sa, ochraňovať sa, chrániť a obmedzovať pre iných svoj trh, regulovať ho, formovať ekonomický systém ako svojho druhu merkantilizmus – teda politiku zo začiatkov vývoja kapitalizmu, ktorej súčasťou bol boj o trhy, vysoké clá a dobyvačné vojny.“

Pokiaľ ide o sankcie voči konkrétnym osobám – tie H. Kissinger vníma ako mimoriadny problém. „Uverejnia sa zoznamy

ľudí, ktorých bankové kontá sa zmrazia a ktorí nemôžu ísť do zahraničia, na Západ – ale čo potom? Ako ukončíme sankcie, niektorých vyjmem zoznamov, ale iných nie, ako to budeme robiť, predsa vždy, keď niečo začneme, musíme hľadiť aj na to, ako to bude na konci, nemôžeme niečo začínať a nevedieť, ako to skončíme.“

■ RUSKO POTREBUJEME

Prezident Putin konal tak, ako konal – reagoval, pretože je strategicky slabý, ale zamaskoval to ako taktickú silu, že je takticky silný. Ale my, teda Západ, musíme vidieť, že my Rusko potrebujeme. Potrebujeme Rusko pri riešení ostatných kríz, ako je povedzme konflikt s Iránom okolo jadrového programu tohto štátu alebo pri riešení sýrskej občianskej vojny. Toto musí mať prednosť pred stupňovaním napätia, eskaláciou vzťahov s Kremľom. Isteže, je zaručené, že Ukrajina musí zostať nezávislým štátom a pripojiť sa k hospodárskym združeniam podľa svojho rozhodnutia. Ale nijaké právo nie je na členstvo v Severoatlantickej aliancii – v NATO. Všetci vieme, že NATO to nikdy jednohlasne neprijme. Amerika nemôže diktovať, a ani by nemala diktovať, je chyba myslieť si, že môže diktovať. Pokiaľ ide o NATO, USA majú právo spolupodporovať (pri rozhodnutí prijať Ukrajinu do NATO), ale rozhodnutie musí byť prijaté jednohlasne.

Z rozhovoru, ktorý pri vydaní knihy H. Kissingera Svetový poriadok uverejnil týždenník Der Spiegel. Kniha sa budeme venovať osobitne.

„Verejná kontrola a politický tlak sú jedinou zárukou, že sa s daňovými únikmi niečo konečne začne diať a problém sa nezamietne pod koberec, a preto odvolanie Junckera a tým predĺženie súčasnej škandálnej praxe by bolo divadlom s nulovým reálnym výsledkom,“ vyjadrovala sa väčšina europoslancov. Nová Európska komisia musí podľa nich začať pracovať a plniť dôležité úlohy, ktoré má pred sebou. Kauza LuxLeaks má pozadie, ktoré treba riešiť dlhodobo a komplexne,“ tvrdia ďalej europoslanci. Vízia transparentnej budúcnosti tak zavážila viac než skutočnosť, že Juncker „neuveriteľne arrogantne“ obhajoval kroky, ktoré viedli k založeniu daňového raja a ktoré potom Luxembursku priniesli desiatky miliárd eur. Pri hlasovaní bola v hre aj skutočnosť, že v prípade vyslovenia nedôvery Junckerovi by padla aj celá Európska komisia, čo by ohrozilo najmä prebiehajúce politické debaty o tvorbe rozpočtu EÚ na rok 2015.

To, že Európska komisia nepadne, spečatila debata europoslancov v Štrasburgu, v priebehu ktorej Junckera podporili zástupcovia najväčších parlamentných frakcií. Neúspech návrhu na odvolanie Junckera z pozície šéfa eurokomisie je neúspechom krajiny právových a protieuropských síl v EP, ako je napríklad Národný front z Francúzska, Strana nezávislosti Spojeného kráľovstva (UKIP) alebo talianskeho Hnutia piatich hviezd (M5S).

Šéf Európskej komisie Juncker a jeho luxemburský daňový raj

Politika a morálka nie sú spojené nádoby

Peter JÁNOŠÍK

Jean-Claude Juncker musel riešiť vážny problém len niekoľko dní po tom, ako sa stal šéfom Európskej komisie. Priamo v európskom parlamente sa strhla búrka pre dlhoročné tajné daňové dohody Luxemburska s nadnárodnými firmami, ktoré pripravili iné členské štáty EÚ o miliardy eur, pričom práve Juncker stál na čele Luxemburska v rokoch 1995 až 2013, teda takmer dvadsať rokov.

Až tristoštyridsať nadnárodných firiem uzavrelo s Luxemburskom tajné dohody, aby mohli platiť nižšie dane. Medzi podniky, ktoré údajne takéto dohody uzavreli, patrí napríklad Apple, Amazon, Ikea, Pepsi či Axa alebo Deutsche Bank. Efektívna daňová sadzba v Luxembursku mohla dosahovať aj minimálnych 0,25 percenta.

■ DAŇOVÉ KÚZLA

Daňové úniky a boj proti daňovým rajom sú v súčasnej Európe veľkou témou. S návrhom na vyslovenie nedôvery J. C. Junckerovi prišla protieuropska parlamentná frakcia EFDD, ku ktorej sa pridala aj skupina nezaraďených europoslancov. Požiadavku celkom podporilo sedemdesiatšesť členov parlamentu, vrátane predsedu britskej Strany nezávislosti Spojeného kráľovstva (UKIP) Nigela Faragea či Marine Le Penovej z francúzskeho Národného frontu.

Junckerova pozícia hlavy orgánu, ktorý vyšetroval daňové praktiky, na ktoré on sám v pozícii premiéra dohliadal, bol jasným

konfliktom záujmov. Predseda europarlamentu Martin Schulz vyzval členské krajiny EÚ, aby spolu s poslancami rýchlo prijali zodpovedajúce opatrenia, ktoré pomôžu zamedziť masívnemu neplateniu daní či už v Luxembursku alebo inde v únii. Na jednej strane stoja škrtý a nedostatočné saturovanie verejných financií a na druhej strane zase obrovské daňové úniky firiem tam, kde sa dane neplatia, a aj daňový dumping medzi štátmi EÚ.

Odhalenie systému nízkych daní pre nadnárodné spoločnosti v Luxembursku znamenalo pre Jeanu-Clauda Junckera komplikáciu aj v Európskom parlamente. Nečinnosť v tomto prípade by mohla údajne byť pre Junckera známim, aby všetky spoločnosti využívajúce luxemburský daňový raj pokračovali v agresívnych politikách daňových únikov. O nedôvere Junckerovi sa teda hlasovalo iba necelý mesiac po tom, ako sa on a všetci eurokomisári ujali funkcií.

Juncker sa však stále teší dôvere „svojej“ Európskej ľudovej strany (EPP). Opiera sa o to, že

„všetko, čo sa stalo, bolo v súlade s národnou legislatívou a so zodpovedajúcimi medzinárodnými pravidlami“. Povedal, že ku všetkým spoločnostiam a všetkým investorom pristupoval rovnako. „Luxemburské právo to zabezpečuje,“ poznamenal niekdajší premiér a minister financií. Pripomenul tiež, že v Luxembursku je daňová administratíva autonómna.

Táto krajina nie je však jedinou so spomínanými praktikami a Jean-Claude Juncker nie je jediný politik, ktorý tieto praktiky umožnil. Holansko, Cyprus, Írsko, Veľká Británia... sú v tejto spoločnosti tiež. Ak sa aj nestalo nič nelegálne, stalo sa dačo vysoko nemorálne. Do pasce verejnej kontroly dostal Juncker svoju vlastnú politiku.

■ HRA S JASNÝM KONCOM

Na pád Európskej komisie bola potrebná dvojtretinová väčšina odovzdaných hlasov. Preto bolo prakticky od začiatku jasné, že návrh nemá šancu prejsť. Za jej odvolanie hlasovalo 101 z celkových 751 europoslancov, 461 ich bolo proti.

NA OKRAJ

Bulharsko vstúpilo do EÚ v roku 2007, ale namiesto očakávaného progresu je väčšina jeho obyvateľov rozčarovaná podmienkami života v európskom spoločenstve. Dôvody sú zreteľné: cudzie ovocie a zelenina v obchodoch, krach mnohých výrobných závodov, enormné účty za energiu, vysoká nezamestnanosť, masová emigrácia. Kým v roku 1989 malo Bulharsko deväť miliónov obyvateľov, v súčasnosti len sedem miliónov – uvádza ruský týždenník Argumenty a fakty (č. 37).

Nespokojní Bulhari

Z bulharských supermarketov produkty kedysi povestného bulharského agrosektora takmer vymizli. Chýrne domáce paradajky dnes na pultoch celkom nahradili španielske a talianske. Dokonca sladká paprika, nazvaná bulharská, pochádza väčšinou z Turecka a Holandska. Zemiaky sa dovážajú z Francúzska, jablká z Talianska, hrušky z Argentíny, broskyne sú grécke. Podobná situácia je aj pri kvetoch. Ruže boli významnou surovinou na výrobu prírodnej kozmetiky a olejov i vývozným artiklom, teraz ich vytlačili holandské. Bulharské poľnohospodárstvo je takmer zničené, pretože EÚ sa zaujímala najmä o získanie bulharských trhov a o umiestnenie svojich produktov na nich. Veľké a bohaté štáty Únie poskytujú svojim farmárom dotácie – niekedy až do výšky štyridsať percent ceny. V Bulharsku na dotácie nie sú peniaze, takže domáce produkty nie sú konkurencieschopné. Áno, kvalita domácich je lepšia, ale cena vyššia. Obchodníkom je výhodnejšie nakupovať u susedov – Turkov, Grékov – ale aj u Holanďanov.

V podobnej situácii ako poľnohospodárstvo je aj priemyselná výroba. Ešte koncom osemdesiatych rokov minulého storočia sa v Bulharsku vyrábala bytová technika, telefóny, televízory, kvalitné počítače Pravex. Teraz už nič. Vtedy malo Bulharsko vlastné energetické zdroje, ale po direktíve EÚ svoju jadrovú elektrárňu v Kozloduji odstavilo a druhú plánovanú v Belene nezačali ani stavať. Energetické kapacity výhodne odkúpili Rakúsko a ČR. Obyvatelia platili za elektrinu nepredstaviteľné čiastky, seniori často aj jeden a pol násobok ich dôchodku... V roku 2013 vyšli do ulíc tisíce ľudí neschopných hrať poplatky za elektrinu, čo viedlo k zrážkam z políciou.

EÚ v roku 2010 nariadila Bulharsku, že musí skončiť s pestovaním „východného“ tabaku v horách, ktorý sa používal na výrobu populárnych cigariet Rodopi. V tomto sektore pracovalo dvestotisíc ľudí – všetci skončili na ulici. Oficiálna miera nezamestnanosti je dvadsať percent, ale v niektorých mestách, najmä na západe a severe republiky, dosahuje až osemdesiat percent. Preto Bulhari masovo odchádzajú ako gasteitri na Západ. Vyše trisťtisíc ich v posledných rokoch smerovalo do USA, stotisíc do Nemecka. Bulharské hospodárstvo je v oveľa horšom stave ako krízou zničená grécka ekonomika. Bulharskí študenti však môžu študovať v Európe a obyvatelia cestujú do krajín EÚ bez víz. Existuje nádej, že o pätnásť až dvadsať rokov sa bude v tejto krajine žiť lepšie. Příklad Bulharska však názorne ukazuje, ako sa vodi krajínám snivajúcim o zbohatnutí po vstupe do EÚ. Poučiť by sa mala napríklad aj Ukrajina, ktorá sa vehtmentne derie do EÚ. No na poučenie je zrelá aj samotná Únia, ktorá by si mala uvedomiť, že Ukrajina je oveľa väčšie sústo a problém, aký predstavovalo Grécko.

Ivan LUŽÁK

NÁZOR

Slovenská televízia uviedla dokumentárny film *Felvidék o sťahovaní Maďarov, Nemcov a Slovákov do nových domovov a o národnej identite*. V súvislosti s ním prišla mi na um aféra z čias hlbokkej totality, keď skupina snobov presvedčila občanov Čachtíc, že sú filmári, a na prázdno nakrúcali v obci film o Alžbete Báthoryčke. Keď sa aféra prevalila, vtedajší denník *Smena* o tom napísal výstižnú reportáž s názvom *Dajte mi kameru, aj ja budem... Taký dojem som mal zo spomínaného filmu*.

Oni nekrivdili – ukrivdili im

Bol absolútne bez historického pozadia a celkový dojem malo umocniť iba to, že filmované osoby si vylievali svoj osobný žiaľ. Slovenský žiaľ nad stratou územia, ktoré si privlastnilo Maďarsko po Viedenskej arbitráži, sa nebral do úvahy. Ale sťahovanie ľudí sa konalo aj počas smelého budovania socializmu, keď sa niekto zazdal režimu nepohodlný, a preto ho aj s rodinou vysťahovali z mesta na tú najzabudnutejšiu dedinu. Aj ti by dnes plakali, keby o tom hovorili. Maďari sa svojich sídiel na južnom Slovensku vzdali za nijakú cenu nechceli. Mali tam do oných kritických čias všetko zabezpečené aj materiálne, aj politicky. Naopak, Slováci žijúci na Dolnej zemi sa na Slovensko vracali radi. Maďarský živel ich v ich bydliskách jednoducho neprijal. Veď keď sa v škole rozprávali po slovensky, dostali okamžitú bitku a tí starší, ak chceli dačo v živote dosiahnuť, museli si pomáhať svojimi poctivými slovenskými menami. Prestahovaní Maďari Slovákov nenávideli a tí, čo žijú, nenávidia dosiaľ, Slováci Maďarov za prestahovanie nie. Nie je kus nenávisti aj v tom, keď dakto sa na Slovensku pokladá za Maďara, ale keď je v Maďarsku, už túto identitu stráca a Maďarom tam nie je? Zaujímavý je iný prípad, ak si dakto osvojí slovenskú kultúru, ale primárnu rečou mu je maďarčina, v ktorej rozmyšľa. Aj taký prípad film uvádza. Dodnes teda platia *Hviezdoslavove verše*: „Mňa kedys' zvädzal svet mi hovoriac: Reč, ktorú z domu vieš, ó, jak je lichá!“ Slováci, čo sa z Maďarska vrátili, sú radi, že zostali Slovámi, Maďari stále žiaľlia za strateným krajom. Výmena obyvateľstva medzi Česko-Slovenskom a Maďarskom sa uskutočnila na základe medzivládnej dohody vlád Česko-Slovenska a Maďarska. Maďarské úrady vtedy začali Slovákov v Maďarsku zastrešovať a robiť obštrukcie, takže sa na výmenu prihlásilo z okolo štyristopäťdesiat tisíc Slovákov iba asi vyše šesťdesiat tisíc.

Malo ísť o presťahovanie približne rovnakého počtu (dva-krát 70 000 ľudí) ľudí slovenskej národnosti z Maďarska na Slovensko a maďarskej z Česko-Slovenska do Maďarska. Stalo sa to nevyhnutným po tom, ako víťazné veľmoci vojny už nedovolili „odsun“ obyvateľstva podobný tomu, ktorý sa uskutočnil s Nemcami v Česku. Maďari boli do roku 1948 považovaní v zásade za vojnových zločincov. Ťažko definovať, čo chcel film bez týchto faktov povedať. Vyznieva ako málo vydarené stredoškolské poznávanie blízkych dejín. Keby nebolo záverečných piesní Jany Kirschner, bolo by jeho sledovanie úplne zabíjajúcim časom.

Peter JÁNOŠÍK

Peter CHUDÍK: Sľuby sú prázdne reči, skutky hovoria samy za seba

Kraj žije, aj keď je hlavné mesto ďaleko

Na čele Prešovského samosprávneho kraja je od roku 2001. Ako sám vraví, riadi sa zdravým sedliackym rozumom, no faktom je, že je vyštudovaným lekárom. Vo svojom odbore doťahol na riaditeľa nemocnice. Nie je mu neznáma ani práca poslanca Národnej rady SR, v ktorej sa ocitol v roku 2001. Skutočnosť, že je už štvrté volebné obdobie predsedom krajskej samosprávy, je podľa neho výrazom želania ľudí, ktorí sa nedajú zatiahnuť do politických hier, lebo si želajú stabilitu a pokoj pre prácu na prospech a rozvoj kraja. MUDr. Peter CHUDÍK (1961) odpovedal na otázky nášho týždenníka.

Eva ZELENAYOVÁ – Foto: archív PSK

Župan Peter CHUDÍK

• **Ste už štvrté volebné obdobie vo funkcii predsedu VÚC. Zvolili vás už v prvom kole volieb. Čím ste si získali voličov?**

Prácou a tým, že robím, čo sľubím. Na nič sa nehrám, chodím medzi ľuďmi, počúvam ich, aké majú problémy, čo ich trápi, čo by chceli zlepšiť... Riadim sa zdravým sedliackym rozumom a snažím sa dohodnúť aj s poslancami, ktorí sú v opozícii. Všetkým by nám totiž malo ísť o jedno – o spokojnosť obyvateľov nášho kraja. Cesta k víťazstvu v prvom kole volieb však nebola ani krátka, ani jednoduchá. Po prvýkrát som vyhral v roku 2001 nad protikandidátom Jurajom Kopčákom najnižším rozdielom na Slovensku – len o 242 hlasov v druhom kole. Vtedy som získal 51 816 hlasov. Ten rozdiel bol neskôr stále vyšší. V roku 2005 rozdiel medzi mnou a Dušanom Hruškom v druhom kole predstavoval 4 683 hlasov, získal som spolu 40 952 hlasov. Vo voľbách v roku 2009, keď stál proti mne Ján Hudacký, sa rozdiel v druhom kole vyšplhal na 9 493 hlasov, pričom celkovo som získal 63 179 hlasov. Najvýraznejšie víťazstvo som dosiahol v roku 2013, keď mi voliči dali spolu 69 455 hlasov, čo mi podielom 53,78 percenta prinieslo víťazstvo už v prvom kole volieb. Môj protikandidát Ján Hudacký získal 30 350 hlasov. Hodnotím to tak, že za tie roky sa prejavilo to, čo asi skutočne platí pre občanov: sľuby sú prázdne reči, ale robota a skutky hovoria samy za seba.

• **Prečo ste si zvolili cestu komunálneho politika?**

Ťažko povedať prečo. Bola to zhoda okolností. Pracoval som ako lekár a neskôr ako riaditeľ nemocnice. Bola to práca, ktorá ma bavila a uspokojovala. Koncom roku 1995 som dostal ponuku byť splnomocnencom vlády pre prípravu a zriadenie Prešovského kraja. Táto myšlienka ma nadchla, pretože som vždy bol lokálpatriot. Vzal som to ako šancu urobiť niečo pre náš región, priložiť ruku k dielu a byť užitočný pre ľudí, ktorí tu žijú.

• **Aké sú nevyhnutné predpoklady na to, aby bol župan úspešný?**

Ľudia musia cítiť, že všetko to, čo robí a najmä hovorí, myslí vážne a úprimne. Nesmú mať pocit, že sa niečo narozpráva a napokon bude všetko inak. Takže treba žiť v realite a žiť spoločne s ľuďmi.

• **Kandidovali ste ako nezávislý s podporou strán – Smer-SD, Náš kraj a Strana moderného Slovenska. Ako sa politika prejavuje na komunálnej úrovni?**

V regionálnych voľbách volič krúži okolo meno. Samozrejme, rozhoduje sa aj politicky, takže je to asi na polovicu. Čo sa týka samotnej práce, vidno to najviac pri práci v zastupiteľstve. Tam sa tvrdo prejavuje politika a politické strany. Prvoradé nie je dobro kraja, rozhoduje sa aj politicky a poslanci hlasujú podľa politického rozhodnutia svojich klubov. Spočiatku som si myslel, že to bude ináč, že všetci budeme ťahať spoločne za veci prospešné pre región, že sa zabudne na politiku, ale, žiaľ, stále v činnosti zastupiteľstva existuje vplyv a boj politických strán.

• **Prešovský kraj má svoje špecifiká. Prírodné krásy, nedocenenú históriu aj najvyššiu nezamestnanosť v štáte. V čom sa vám darí a čo by ste zmenili?**

Hlavná ulica v Prešove s Kostolom sv. Mikuláša

Sme radi, že čoskoro bude dokončená diaľnica D1 do Prešova. Radi by sme zmenili v prvom rade vysokú nezamestnanosť v našom kraji. Podľa mňa má však nezamestnanosť veľkú súvislosť s nedobudovanou dopravnou infraštruktúrou. Preto aj najviac peňazí z vlastných zdrojov dávame na opravy a rekonštrukcie ciest II. a III. triedy. Prešovský samosprávny kraj nemá, našťastie, zásadné problémy v oblastiach, kde máme kompetencie. Je to výsledok našej systematickej práce – postupne sme vytypovali problémové oblasti a sústredili sme sa na ich riešenie. Všetko, čo nás mohlo ohrozovať, sme postupne, aj keď to niekedy trvalo dlhšie, vyriešili. Ako jediní v samosprávnych krajoch sme úspešne transformovali nemocnice II. typu. Dnes naše prenajaté nemocnice normálne pracujú, poskytujú kvalitnú starostlivosť, a čo je hlavné – nezaťažujú sa. Veľkým problémom boli napríklad cesty II. a III. triedy, ktoré sme v roku 2004 prevzali v najhoršom stave na Slovensku. Do súčasnosti sme na ich opravu investovali vyše sto päť-

desiat miliónov eur. Tu nám problémy spôsobujú opakujúce sa povodne, ktoré poškodzujú aj novopostavené úseky vozoviek. Chýba nám možnosť ovplyvňovať protipovodňové opatrenia. Cieľom kraja je vybudovať kvalitnú, dostatočne kapacitnú a dlhodobu udržateľnú dopravnú a technickú infraštruktúru. Dalším strategickým cieľom je stabilizovať vidiecku krajinu vzhľadom na jej produkčnú funkciu i z hľadiska jej prírodných hodnôt a rozvoja ľudských zdrojov. Všetko v súlade s aktualizovanou Národnou stratégiou regionálneho rozvoja.

• **Máte však aj výhody oproti iným krajom.**

Priaznivá demografická štruktúra, kvalitné životné prostredie, strategická poloha na hraniciach troch krajín a hraničné pásmo EÚ. Kraj oplýva prírodným a kultúrohistorickým bohatstvom a predpokladmi na rozvoj novej zelenej ekonomiky vo vzťahu k rozvoju vidieka a ku kľúčovým

tradičným odvetviám. Ambíciou PSK je tieto výhody naplno využiť a zvýšiť konkurencieschopnosť regionálnej ekonomiky prostredníctvom rozvoja znalostnej ekonomiky v strategických odvetviach kraja, vo vysokej atraktivite regiónu pre zahraničné investície a vo fungujúcom segmente malých a stredných firiem.

• **Máte vlastný recept na riešenie rómskej otázky?**

Tak toto je problém, ktorým sa skôr či neskôr budeme musieť veľmi vážne zaoberať. Vlastný recept na riešenie rómskej otázky nemôže existovať, lebo na to nie je postavená legislatíva, ale som toho názoru, že neštandardné problémy sa musia riešiť neštandardnými spôsobmi.

• **Aké máte skúsenosti s využívaním eurofondov?**

Štrukturálne fondy Európskej únie a ďalšie dotačné zdroje sú v súčasnosti prakticky jediným reálnym zdrojom financovania regionálneho rozvoja. Ďaleka však nestačia na financovanie pripravených projek-

točných zámerov a odvetvových stratégií rozvoja kraja. Implementujeme Program cezhraničnej spolupráce Poľsko – Slovensko 2007 – 2013 a Nórsky finančný mechanizmus – Schému malých grantov. V rámci cezhraničnej spolupráce je na úrade zriadený infobod Programu ENPI Maďarsko – Slovensko – Rumunsko – Ukrajina 2007 – 2013. PSK je tiež sprostredkovateľským orgánom pre Regionálny operačný program.

• **Ako sa Prešovský kraj prezentuje v Bruseli?**

Už jedenásť rokov pôsobí v Bruseli zastúpenie PSK a vytvára tak zázemie pre predstaviteľov z regiónu. Zastúpenie bolo počas uplynulého roka pravidelne kontaktované a reagovalo na desiatky požiadaviek od subjektov z kraja. Navštevuje ho čoraz viac individuálnych predstaviteľov a občanov z PSK. Významnú časť agendy zastúpenia tvorila príprava žiadosti o technickú pomoc ELENA, ktorá si vyžadovala pravidelné stretnutia, negociácie a získavanie odborných poznatkov. Ide o unikátny projekt v rámci Slovenska, ktorý je náročný na splnenie podmienok a samotnú prípravu.

Záujmom PSK je realizovať veľké investície, ktoré budú zamerané na zvýšenie energetickej efektívnosti a do obnoviteľných zdrojov energie. Preto sa Prešovský samosprávny kraj v spolupráci so štrástimi mestami a obcami uchádza o technickú pomoc ELENA. Partnermi PSK sú samosprávy: Bardejov, Bzenov, Humenné, Lipany, Medzilaborce, Prešov, Raslavice, Spišské Podhradie, Stará Ľubovňa, Stropkov, Svidník, Veľký Šariš, Vranov nad Topľou, Vysoké Tatry. Pripravovaný investičný program je zameraný na zníženie energetickej náročnosti verejných budov (zateplenie budov, solárny ohrev TUV, výroba elektrickej energie FTV, modernizácia vnútorného osvetlenia v budovách) a na modernizáciu systémov verejného osvetlenia. Projekt prispieje k vytvoreniu právneho, technického a finančného rámca, ktorý zabezpečí spoluprácu samospráv a umožní implementáciu investičného programu v hodnote okolo šesťdesiat miliónov eur.

• **Dosť často sa vyskytujú názory, ktoré spochybňujú opodstatnenosť vyšších územných celkov. Faktom je, že ani občania nemajú celkom jasno, aké kompetencie vykonávajú. Sú naozaj potrebné?**

Tieto názory sú preto, lebo je nízka účasť vo voľbách. Ale pozrime sa na voľby do Európskeho parlamentu. Budeme spochybňovať Európsku úniu preto, že je nízka účasť vo voľbách? Vyššie územné celky sú potrebné. S tým, že ľudia nemajú jasno, súhlasím a je to najmä preto, lebo za obdobie trvania samosprávnych krajov sa veľakrát menila štruktúra štátnej správy. Preto v tom ľudia nemajú jasno. Princíp „viacúrovňového spravovania“, teda organické prepojenie troch úrovní verejnej správy – štátnej správy, regionálnej a miestnej samosprávy v oblasti rozvojových procesov, zatiaľ nie je na Slovensku dostatočne naplnený.

• **Máte svoje obľúbené miesto v kraji?**

Poviem to takto. Môj otec pochádza z Nižnej Polianky v okrese Bardejov, mama zo Šambrona v okrese Stará Ľubovňa. Mám chatu pri Medzilaborciach, roky som žil v Sabinove, teraz žijem v Záborskom pri Prešove. Mám krstnú mamu v Tatranskej Štrbe a veľa dobrých zážitkov z Pienin. Tých miest v kraji, na ktoré nedám dopustiť, je skutočne veľa.

• **Čím môžeme váš kraj prekvapiť návštevníka?**

Dobrym srdcom a dušou ľudí, ktorí žijú v Prešovskom kraji. Je pravda, že stále prekvapuje tých, ktorí k nám prichádzajú, tunajšia dobrosrdečnosť, úprimnosť, otvorenosť a priateľskosť.

Vďaka našim duchovným pilierom sme dali svetu jedinečné osobnosti

Anton Pažitný a jeho národa rola dedičná

Drahomíra PECHOČIAKOVÁ – Foto: Milan HLOŽKA

Naše národné historické vedomie, kultúra, tradície, duchovnosť sa kryštalizovali v dlhom dejinnom procese. Vďaka takýmto duchovným pilierom sme obdarovali svet jedinečnými osobnosťami, filozofmi, vedcami, spisovateľmi, umelcami, reprezentantmi jednotlivých dejinných etáp, ktorí pomohli vytvoriť kultúrnejšiu spoločnosť a ľudskej svet a obohatili Európu. K takýmto osobnostiam možno priradiť aj pedagóga, jazykovedca, publicistu, spisovateľa – autora literatúry faktu, redaktora a matičného činiteľa Mgr. Antona PAŽITNÉHO.

Anton PAŽITNÝ

Narodil sa 1. decembra 1929 v Trstí v okrese Považská Bystrica. Študoval na Učiteľskej akadémii v Bánovciach nad Bebravou (1946 – 1950), v rokoch 1955 – 1957 diaľkovo na VPS v Bratislave – slovenský jazyk a telesnú výchovu. Ako pedagóg pôsobil v Medzibrodí nad Oravou, v Dolnom Kubíne, v Bošanoch, v Radošine, naposledy (od roku 1975) ako učiteľ a riaditeľ v Základnej škole na Vajanského ulici v Nitre. Členstvo v Matici slovenskej prijal v roku 1969, zároveň sa stal predsedom Miestneho odboru Matice slovenskej v Bošanoch. Po prechodnom zrušení spolkovej činnosti Matice slovenskej vstúpil opäť do jej radov roku 1990. Bol členom výboru Miestneho odboru MS v Nitre, od roku 1992 aj členom výboru Jazykového odboru Matice slovenskej a po zriadení Domu Matice slovenskej v Nitre (1995) patril k jeho najaktívnejším externým spolupracovníkom. Od roku 1996 viedol Nitriansku odbočku Jazykového odboru Matice slovenskej a od roku 1997 bol desať rokov jazykovým korektorom v mesačníku Matičné zvesti. Počas pôsobnosti v Matici slovenskej zúročil dlhoročné skúsenosti pedagóga i bohatú znalosť histórie, najmä v literárnej oblasti, a tak ťažiskom jeho práce sa stala najmä knižná encyklopedická, publicistická a redaktorská práca. Mnohé z jeho publikovaných či inak verejne prezentovaných príspevkov našli uplatnenie v podobe pomenovania škôl, ulíc, inštalovania pamätných tabúl, bust a sôch významným slovenským osobnostiam na území mesta Nitra.

■ ROZMERNÉ DIELO

Svoje mnohoročné pracovné úsilie završil v rozmernom diele Významné osobnosti Nitry (Nitra 1998), vydanom pri príležitosti 750. výročia udelenia kráľovských výsad Nitre, ktorého bol zostavovateľom a osobne v ňom spracoval šesťdesiatdva biografii. O dva roky neskôr pripravil biografiu a bibliografiu významnej nitrianskej osobnosti, sídelného kanonika a správcu Diecéznej knižnice v Nitre Mons. L. Beláša (D MS Nitra, 2000) a potom v krátkom slede po sebe ďalšie dve publikácie – Historické a literárne reálie a personálie Nitry (D MS Nitra, 2002) a s kolektívom spracované Aforizmy a sentencie významných slovenských osobností (MO MS Nitra, 2002). Reálie a personálie Nitry i Sentencie významných slovenských osobností vyšli neskôr značne rozšírené v reedícii. Okrem uvedeného treba spomenúť aj jeho skôr vydané diela a aktivity. V rokoch 1971 – 1972 robil výskum nárečí Trstia a Bošian pre pripravovaný Slovník slovenských nárečí, ktorého I. zväzok vyšiel v roku 1994. Spracoval a do tlače pripravil publikáciu Radošina (1980); je autorom knihy Jazykové hry v 5. – 8. ročníku ZŠ (1989), s kolektívom autorov spracoval knižku Juraj Palkovič (1993) a k 850. výročiu prvej písomnej zmienky o Slažanoch bol zostavova-

teľom publikácie o tejto obci. Popri Radošine v rukopise zostala aj publikácia o Bošanoch, pretože v sedemdesiatych rokoch sa Anton Pažitný stal personou non grata. Ako jazykovému korektorovi mu prešli rukami viaceré publikácie vydané Domom Matice slovenskej v Nitre, ale aj ročenky Almanach Nitra 2003 a Almanach Nitra 2004, vydané Nitrianskou odbočkou Spolku slovenských spisovateľov, a množstvo ďalších. Stal sa spoľahlivou a vyhľadávanou osobnosťou v oblasti jazykovej kultúry.

■ AKTÍVNY PUBLICISTA

Od roku 1960 prispieval do viacerých novín a časopisov (Učiteľské noviny, Slovenské národné noviny, Rodina a škola, Hlas ľudu, Slovenská republika, mesačníky Originál, Nitra, Matičné zvesti a i.), v ktorých uverejňoval odborné články, pohotovo reagoval na významné výročia, výročia osobností a vyjadroval sa aj k aktuálnej spoločenskej problematike. Ako sám spomína v publikácii Reálie a personálie Nitry, uverejnil okolo pol tisíciky príspevkov – biografických a historických článkov, notíc, reportov o kultúrnej, školskej, jazykovej a inej problematike. Jeho medailóny k výročiam významných slovenských osobností, vedcov, umelcov, verejne činných osôb, príspevky k výročiam významných inštitúcií,

Nitrianska akropola

k významným dejinným i aktuálnym udalostiam sa pravidelne objavovali v médiách. Tiež treba spomenúť jeho pravidelné publikovanie v Matičných zvestiach, v ktorých mal na starosti jazykové okienko, zverejňoval kalendáre výročí, postrehy, glosy. V rokoch 1997 – 1999 bol aj jazykovým korektorom v Hlase ľudu – Hlas Nitrianskeho kraja. Svojou dlhoročnou publikačnou činnosťou výrazne prispel k rozvoju duchovna, kultúry i vzdelanosti verejnosti.

■ MATIČNÝ ČINOVNÍK

Dlhoročnú záslužnú pedagogickú a verejnú činnosť A. Pažitného nemožno oddeliť od matičnej práce, ktorá bola v súlade s jeho celoživotným postojom a konaním človeka i profesionála. Od vstupu do Matice slovenskej v roku 1969 bol jej výraznou osobnosťou a zastával v nej viacero funkcií miestneho, regionálneho i nadregionálneho významu. Ako člen výboru Jazykového odboru Matice slovenskej spolupracoval s jazykovedcami, literárnymi vedcami, najmä z Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, z Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV v Bratislave, i s viacerými vysokoškolskými a stredoškolskými pedagógmi – slovenčinármi v Nitre i mimo nej (J. Dorula, J. Podolák, K. Habovštiaková, K. Vrlíková, E. Krošláková, R. Hlavatá, J. Melicher, M. Hlavatá, J. Tučná a ďalší). Podieľal sa na riešení aktuálnych programov týkajúcich sa oblastí dodržiavania normy a kodifikácie vo verejných jazykových prejavoch, vhodnosti

a primeranosti používania jazykových prostriedkov vo všetkých oblastiach práce a verejného života, spolupodieľal sa na výskume odbornej terminológie, ako člen Komisie kultúry pri Mestskom zastupiteľstve na zostavovaní a dopĺňaní zoznamu ulíc pomenovaných po významných osobnostiach, ako aj na inej drobnej, najmä osvetárskej práci.

Za dlhoročnú záslužnú prácu dostal viaceré ocenenia od Matice slovenskej, Domu Matice slovenskej v Nitre, mesta Nitra a i. Bol nositeľom Zlatej medaily Matice slovenskej a Pamätnej medaily Štefana Moysesa.

Pri príležitosti piateho výročia otvorenia D MS v Nitre ho ocenili za aktívnu a vytrvalú matičnú činnosť Striebornou medailou D MS v Nitre a pri desiatom výročí D MS za aktívnu prácu v NO JOMS a šírenie slovenského národného povedomia Zlatou medailou D MS v Nitre.

Za dlhoročné pôsobenie v oblasti kultúry, jazykovedy a publikačnej činnosti mu v roku 2004 udelili Cenu mesta Nitra.

■ OSOBNÁ SPOVED'

V pozostalosti A. Pažitného, ktorú po jeho úmrtí (12. 1. 2014) poskytla manželka Janka Pažitná, sa našli denníkové zápisky z čias normalizácie, kto-

ré nikdy nezverejnil. Na siedmich, rukou písaných stránkach zaznamenal päť kritických dní vo svojej profesionálnej praxi, keď sa rozhodovalo o jeho ďalšom pedagogickom pôsobení...

Vtedajší vedúci odboru školstva v Topoľčanoch Milan Š. osobne naliehal a intervenoval u zamestnávateľa A. Pažitného, že ho musí z miesta učiteľa uvoľniť. Keď riaditeľ Závodnej učňovskej školy namietal, že na metódicko-didaktickú a pedagogickú prácu A. Pažitného nemôže nájsť chybu, „normalizátor“ mu poradil nájsť nedostatky v mimoškolskej činnosti... Aj keď Pažitný uvádza na niekoľkých stranách, čo všetko, aké aktivity aj v tomto smere vykonával, v presvedčení, že ani v tejto oblasti mu nič nemôžu vytknúť, direktora prinútili napísať mu do kádrových materiálov, že mimoškolsky nepracuje a neangažuje sa...

Život vzorného pedagóga a pracovitého človeka sa razom zmenil naruby. „Dôvod sa musel nájsť,“ uzatvára svoju osobnú spoveď v tajných zápiskoch A. Pažitný.

Napriek tomu o jeho neľahkom osude málokto vedel. Nestážoval sa. Naopak, začínal vždy znova, svoje úsilie zintenzívnil a v záverečnej fáze života bohato zúročil. Aj také bývajú osudy slovenských vzdelancov a neobišiel ani slovenského vzdelanca, Nitranca, skromného pracovitého človeka Antona Pažitného.

Napriek všetkému zanechal po sebe dielo hodné úcty.

ZA TÚ NAŠU SLOVENČINU

Z histórie poznáme všelijako veľké a rozmanité asimilačné procesy. Nemusíme ani ísť hlboko do dávnych časov. Aj v predchádzajúcich dvoch storočiach dejiny zaregistrovali celý rad pokusov o asimilovanie národných spoločenstiev až po barbárske prípady genocídy. Stačí si spomenúť na tragédiu Arménov, na germanizáciu Čechov a Moravanov, na Mussoliniho pokusy potlačiť tirolských Nemcov a západných Slovincov, na snahy Španielov asimilovať Baskov a Kataláncov, nehovoriac o sovietsko-ruskej asimilácii vyše deväťdesiatich neruských etník ZSSR.

O „nežnej“ jazykovej asimilácii

Aj naše slovenské dejiny týchto posledných dvoch storočí zaznamenali dve mohutné vlny maďarizácie: najprv ilegálnu a potom odhlasovanými zákonmi legalizovanú, ktorú ktosi neváhal definovať výrazom duchovná genocída. Neskôr zas podobne dve vlny čechizácie. Prvá z týchto podľa maďarského vzoru dostala až ústavnoprávny podklad v definícii nikdy neexistujúceho „československého národa“ s úradným jazykom „československým“. Celý štátny aparát v rokoch 1918 – 1938 bol zameraný na postupnú asimiláciu slovenského národa. Ale bol to v podstate demokratický štát, v ktorom sa Slováci mohli legálne postaviť na obranu svojej reči, svojho náboženstva, svojej kultúry a svojho svojrázu. Oveľa nebezpečnejšou bola druhá fáza česko-slovenskej štátnosti (1945 – 1992), ktorej charakteristikou bola komunistická diktatúra so všetkými jej metódami násillia, strachu a teroru. A práve táto umožnila tichú, nebadanú, teda „nežnú“ asimiláciu Slovákov k českému národu najmä ovplyvňovaním ich jazyka. Nešlo o násillie. Stačilo zaplavovať slovenskú verejnosť českou televíziou, českými filmami, českými novinami, časopismi a knihami, ako aj umožňovaním študijných, služobných a iných dlhých pobytov v hlavnom meste Prahe a inde v českom spoločenskom prostredí, aby sa za dlhých štyridsať rokov „horský pramienok“ lubozvučne slovenčiny – ako ju pred sto rokmi apostrofoval český básnik – stal mútnym potokom, zohyzeným stovkami cudzích, do nej nafiltrovaných nečistôt.

To bol prvý dojem mnohých z nás, ktorí sme sa po desiatkach rokov života v cudzine po roku 1989 opäť vrátili do rodnej vlasti. Aj v čisto slovenských, národne uvedených rodinách človek narazil na nezrozumiteľné výrazy, ktoré už vošli do hovorovej reči, a ľudia vôbec necítili ich cudzotu. Naopak, boli prekvapení, keď sme sa pýtali, čo ten výraz znamená, a potom im povedali, ako sme to my Slováci kedysi volali. Uvediem tu aspoň niektoré z najkrikľavejších: maminka – takto som počul oslovovať

matky v mnohých rodinách. My Slováci sme milovali a boli hrdí na naše mamy a mamičky a sme aj spievali Slovenské mamičky, pekných synov máte...; tatínko, tatínek – namiesto slovenského tato, tatko, tatíčko; bratranec – namiesto bratanec; autodieľ – namiesto dielce, súčiastky auta; dopis – my sme písali list, listy; dopisnica – my sme písali karty alebo listky; doporučiť – namiesto odporúčať; doprovod – namiesto sprievod; jednanie – rokovanie, diskutovanie; jednať sa o niečo, o niečo – my sme sa jednali na trhu o lepšiu cenu, o niečo sme diskutovali, hovorili, prípadne nám išlo o niečo; kapesník – namiesto vreckovka; kotník – členok; krabica – škatuľa; lehátko – ležadlo; moc – vela; napojenie – pripojenie; odstavec – odsek; omlúvať sa – ospravedliviť sa; opozdiť sa – omeškať sa; ospravedlniť sa – ospravedliviť sa, veď máme spravodlivosť, a nie českú „spravedlnosť“; páčidlo – namiesto páka; pánev – nie panva; perník – my sme poznali iba medovníky; pomázanka – keď sa ma po prvý raz hostiteľia pýtali, či si prosím pomázanu (my sme sa hosťa pýtali, či si niečo želá alebo praje), naozaj som nevedel, o čom je reč, až keď to položili na stôl, povedal som: veď to je nátierka; potiaže – my sme mávali ťažkosť; prádlo – my sme prali bielizeň; prápor – namiesto zástava; praporečník – zástavník; príbor – náčinie; ražítko – namiesto pečiatka; rohlik – namiesto rožok; sál – nie sála; schránka – namiesto skrinka, alebo (poštový) priečinok; šetrenie – namiesto vyšetrovanie; šetriť – my sme šetrili peniažky na niečo potrebné, policajti vyšetrovali; špatne, je mi špatne – namiesto je mi zle; špatný – namiesto škaredý, mrzký, tlačítko – tlačidlo; topinka – hrianka; vada – chyba, kaz, nedostatok, prekážka; vadiť, nevadiť – namiesto prekážať, nevyhovovať, zavádzať, priečiť, odporovať; vodiťko – namiesto vodidlo; zásuvka – zástrčka; zbytok – zvyšok; zdeliť – namiesto oznámiť.

A mohli by sme ešte dlho pokračovať...

Milan S. ĐURICA
Karikatúra: Peter GOSSÁNYI

Má ešte syndikát novinárov adresu a neprichádzajú na ňu iba kondolencie?

Po rokoch agónie už tlačia parte

Ivan BROŽÍK – Foto: Emil SEMANCO

„Čo sa to vlastne deje na syndikáte?“ pýta sa v úvodníku už len internetového syndikátneho periodika Fórum dlhoročná funkcionárka, prvá podpredsedníčka Slovenského syndikátu novinárov Klára Grosmannová. Fórum má v podtitule mesačník, ale jeho posledné číslo, publikované na internetovej adrese SSN, má označenie 6 a dátum uzávierky v septembri 2014. Vlastne, ani tá úradná spisová adresa SSN v Bratislave na Župnom námestí nemusí byť už onedlho správna...

Bol som na nateraz poslednom sneme tejto novinárskej organizácie presne pred rokom. Navonok bežné rokovanie. Delegáti z celého Slovenska, káva, minerálka, obložené bagety... Vtedy ešte nikto z prítomných, až na malé výnimky, netušil, že sedí na kare. Novinársku organizáciu totiž krátko pred snemom „ktosi“ dorazil po tom, ako jej iný „ktosi“ dlhé mesiace púšťal žilou. A tí „ktosi“ boli zas len a len novinári. Pravda, už dávno nie tí, ktorí vyrábajú a ponúkajú informácie, ale tí (a na Slovensku ich je stále dosť, ba dokonca čoraz viac), ktorí toto remeslo považovali za dobrý spôsob, ako prísť k vlastnému prospechu. Aj poza chrby kolegov, aj v rozpore s morálkou a ešte akou-takou spoločenskou úctou k tomuto stavu.

■ SLEPÍ A HLUCHÍ

Syndikátna novinárska organizácia udeľovala ocenenia Novinársky čin roka. Popri iných málo zmysluplných aktivitách v posledných rokoch a popri čoraz väčšom politizovaní a spolitizovaní novinárskeho prostredia na Slovensku a aj tejto akože pocty. Samotnému Syndikátu slovenských novinárov (SSN) právom patrí toto ocenenie. Ak bude SSN existovať nebudaj ešte aj po Novom roku v januári 2015, mal by za „novinársky čin“ oceniť aj sám seba. Dokázal totiž svojpomocne ekonomicky, no najmä profesijne sám seba zlikvidovať. Škoda, že túto jeho, žiaľ, zrejme jedinou možnú budúcnosť odmietli brať na vedomie práve delegáti toho nateraz posledného snemu. Nebezpečenstvo a všetky ekonomické a právne riziká prenájmu budov syndikátu schránkovej firme za neskutočne nevýhodných podmienok pre syndikát sa síce spomínali v diskusnom príspevku jednej delegátky, ale dodnes vidím výsmehné grimasy na tvárach takmer všetkých tých jeho členov, ktorí sedeli na predsedníckej tribúne.

■ INŠTITÚCIA S HISTÓRIOU

„Dom novinárov je vyše šesťdesiatročná pamiatkovo chránená budova v najužšom centre Bratislavy, ktorú projektoval architekt Emil Beluš. Dnes je zostarnutým, ošarpaným a založeným sídlom SSN a jeho pridruženej výroby – Akadémie médií. A tiež smutným výkričníkom ambiciózneho projektu Mediaregion. Za vznikom občianskeho združenia SSN stálo kedysi zoskupenie skúsených osôb, ktoré zrejme dobre vedeli, čo všetko sa skrýva pod pojmom „majetok Slovenského zväzu novinárov“. Dobré dotovaný sociálny fond, rekreačné objekty, nehnuteľnosti po celom Slovensku. A, samozrejme, aj budova na Župnom námestí v Bratislave. Skvelá živnosť na dlhé roky, len o tom presvedčiť novinársku verejnosť. Dalo sa to ľahko. V tom istom období totiž došlo ku generačnej genocíde novinárov a až na malé, zväčša niekdajšie stranické výnimky boli všetci nad tridsať rokov veku postupne odstavení. Omladina zo samého opojenia mocou slova a v posadnutosti čímsi, čo ktosi nazval „slobodou“, nadšene zvolala – podporujeme založenie stavovskej organizácie. A razenie tunela sa začalo,“ napísal som v týchto novinách na tú istú tému na jar tohto roka. O pol roka neskôr bol tunel hotový!

■ ODVRÁTENÁ TVÁR

„Syndikát je ukážkou, ako sa dokázal udržať mikrosvet z čias socializmu so svojimi názormi aj metódami,“ napísala vo svojom blogu O médiách Miroslava Kernová. Dôkazom je na-

Už zrejme bývalé sídlo Slovenského syndikátu novinárov...

príklad aj taká „úsmevná“ príhoda niekedy z júna tohto roku. Bývalá predsedníčka SSN Tamara Valková, ktorá sama vlastným listom členom a orgánom SSN oznámila abdikáciu na funkciu predsedu ku koncu apríla, zvolala dva mesiace po tom – na jún snem. Bola to právna irónia, alebo právnická hlúposť zo strany vyštudovanej právničky? V každom prípade skôr obraz jej osobnosti.

„Žiaden člen predstavenstva ani celé predstavenstvo snem nemôže zvoliť, každý člen syndikátu však zvolanie snemu môže iniciovať. Túto právomoc, ktorú považujem za svoju povinnosť členky a funkcionárky SSN, teda využijem aj ja. Snem považujem za nevyhnutný a vyzývam členov SSN, aby uplatnili svoje právo a písomne doručili do kancelárie SSN svoj podnet na zvolanie snemu SSN,“ vyzýva Klára Grosmannová, prvá podpredsedníčka SSN. Kým sa tak nestane, organizácia bude v smutnej agónii neschopnosti sama so sebou čokoľvek urobiť.

■ LEN DLŽOBY A POHĽADÁVKY

„Syndikát slovenských novinárov vznikol v roku 1990 transformáciou z komunistického Československého zväzu novinárov a pri delení československého majetku získal jeho tretinu. Nebolo toho málo. Nebol to len Dom novinárov, kde hrozilo, že on syndikát v exekúcii príde, ale aj viaceré nehnuteľnosti po Slovensku, pričom syndikát roky fungoval ako sociálny fond pre členov,“ vysvetľuje opäť v blogu O médiách Miroslava Kernová. Dnes SSN nič nemá, alebo ak niečo má, tak iba dlhy. Bolo by zaujímavé nahliadnuť do jeho účtovníctva za posledné roky a sledovať toky peňazí. Na jednej strane platiaci členovia a na druhej strane zvláštni podnikavci, ktorí sa na syndikát prisali a sajú z neho dodnes. Novinári, ktorí zistili, že príjemnejší svet je svet bankových prevodov ako svet výroby informácií. Mimochodom, medzi týmito „novinármi“ sú aj takí, ktorí boli kedysi zástavními kádrovania v novinárskom svete po roku 1990. Alebo takí, ktorí svojimi verejnými vyhláseniami politizovali a robili politiku, namiesto toho, aby o nej vecne informovali. Niektorí z nich aj vo výkonnej politike dokonca boli. Práve preto stratil syndikát tvár, chrbticu, ale aj ďalšie dôležité funkčné orgány naraz. Už dávno „Slovenský syndikát novinárov, ktorý tvrdí, že zastupuje záujmy novinárov, s aktívnymi novinármi nemá takmer nič spoločné“, citujeme opäť z blogu Miroslava Kernovej a vrelo súhlasíme. Na druhej

strane, tým „správne zorientovaným a najaktívnejším“ zjavne pomohol. Napríklad k trafikám, hoci aj predsedníckym, alebo aspoň k projektom, ktoré sa nikdy nedokončili, ale peniaze, a nielen slovenské, z nich priam tiekli.

■ PODNIKANIE ZA CUDZIE

Jeden z bývalých predsedov SSN dnes pôsobí na pôde súkromnej vysokej školy, ktorá vychováva budúcich novinárov. Teda presnejšie, dlhodobý pôsobil aj s tou školou na pôde syndikátu za neuveriteľne nevýhodných ekonomických podmienok pre samotný SSN. A s ďalšími vplyvnými zo syndikátu vstúpil do projektu Mediaregion. Ten znamenal nielen obrovskú medzinárodnú blamáž, pretože bol financovaný z Viedne, ale nikdy nebol dovedený do úspešného konca, ale k čistej a veľkej účtovnej strate SSN. Pre názornosť: „Celkové náklady na Mediaregion: 183 083,68 eura (z financií SSN). Prvé vyúčtovanie: zo 67 480,17 neuznaných: 14 129,35 eura. Druhé vyúčtovanie: zo 101 187,19 neuznaných 70 808,68 eura. Spolu neuznaných: 84 938,03 eura. To sú financie SSN, vrátane celého jeho sociálneho fondu.“ Tieto údaje sú tiež prevzaté zo syndikátneho internetového občasnika s podtitulom mesačník Fórum.

■ SMUTNÝ ZÁVER

Ešte posledný citát z blogu O médiách Miroslavy Kernovej: „Ak majú novinári na Slovensku problém, napríklad zo strany politikov, ale aj majiteľov, či vyhrážky, nikto nečaká ani len morálnu podporu zo syndikátu. Tam majú iné problémy: napríklad, kto má, alebo nemá byť predsedom, koľko má mať syndikát zamestnancov, aké výhody majú mať členovia, ktorými sú hlavne dôchodcovia, ktorí s novinárčinou nemajú už nič spoločné, a aktuálne ako nepríslúchajú posledný majetok. Organizácia za tie roky nedokázala pritiahnúť ponovembrovú generáciu novinárov, ani si nedokázala pripustiť, že socializmus sa už skončil. Nemám nič proti stretnutiam dôchodcov, pamätníkov, ale bolo by fajn, ak by sa prestali považovať za reprezentantov novinárov.“

Tažko nesúhlasiť, najmä keď sa mi v pamäti vynárajú tie ironické úškry na niektorých tvárach za predsedníckym stolom nateraz posledného snemu Slovenského syndikátu novinárov v novembri. Hoci – možné je aj to, že bol skutočne posledný. Že by na jeho (a ich) adresu bolo treba poslať už iba kondolenciu?

GLOSA

Napriek tomu, že na Slovensku si väčšina ľudí želala, aby sa do funkcie prezidenta dostal Alexander Dubček, ktorého podporovala aj veľká časť jednoduchých českých občanov, politické zákulisie, ovplyvňované aj spoza hraníc, si vybralo Václava Havla, potomka českej veľkoburžoázie, disidenta z osemdesiatych rokov. V novembrových udalostiach sa stal lídrom Občianskeho fóra – vedúceho politického hnutia v Česku.

Smy? Naivita? Chytráctvo?

V decembri 1989 pred svojím zvolením vo Federálnom národnom zhromaždení Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky predniesol vtedy už jediný kandidát na funkciu prezidenta ČSFR prejav, v ktorom okrem iného povedal: „Komunisti vás budú strašiť nezamestnanosťou, nie je to pravda, ničoho sa nebojte. Dvadsať rokov tvrdila oficiálna propaganda, že som nepriateľom socializmu, že chcem v našej krajine obnoviť kapitalizmus, že som v službách imperializmu, od ktorého prijímam tučné výslužky, že chcem vlastníť rozličné podniky... Boli to všetko klamstvá, ako sa čoskoro presvedčíte, pretože onedlho začnú vychádzať knižky, z ktorých bude zrejme, kto som a čo si myslím. Sľubujem vám, že funkciu prezidenta vezmem na jedno funkčné obdobie, potom však by som sa chcel venovať práci dramatika. Zároveň vám sľubujem na svoju česť, ak sa za môjho volebného obdobia nezlepší životná úroveň v ČSFR, sám odstúpim z funkcie.“

V budúcnosti sa podľa môjho názoru musí prezidentský úrad obmedziť. Prezident nemôže mať také veľké právomoci, aké má dnes. (...) Pre mňa nie je rozhodujúce, s akým slovom sa spájajú sociálne istoty, ale to, aké sú. Predstavujem si, že by mali byť oveľa väčšie, než aké poskytovalo to, čo mnohí nazývali socializmom. Možno sa pýtate, o akej republike snívam. Odpoviem vám. O republike ľudskej, ktorá slúži človeku, a preto dúfam, že aj človek posluží jej.

Za svoju tretiu úlohu považujem podporu všetkého, čo povedie k lepšiemu postaveniu detí, starých ľudí, žien, chorých, ťažko pracujúcich, príslušníkov národnostných menšín a vôbec občanov, ktorí sú na tom z akýchkoľvek príčin horšie ako iní. Nijaké lepšie potraviny či nemocnice nesmú byť výsadou bohatých, ale musia sa ponúknuť tým, ktorí ich najviac potrebujú.

Pripravujeme koncept dôkladnej ekonomickej reformy, ktorá neprinesie sociálne stresy, nezamestnanosť, infláciu a iné problémy, ako sa niektorí z vás obávajú. (...) Zvädzať všetko na bývalých vládcov nemôžeme nielen preto, že by to nebola pravda, ale aj preto, že by to mohlo oslabiť našu povinnosť konať samostatne, slobodne, rozumne a rýchlo. Všetci chceme republiku, ktorá sa bude starať, aby zmizli všetky ponižujúce prieťahy medzi rozličnými spoločenským vrstvami, republiku, v ktorej sa nebudeme deliť na otrokov a pánov. Túžim po takej republike viac než ktokoľvek iný. Naš štát by už

nikdy nemal byť priveskom či chudobným príbuzným kohokoľvek iného. (...) Sú ľudia, ktorí mútia vodu a panikária, že sa bude zdražovať. Dávajte si na nich pozor! Pýtate sa, či nastane inflácia, či sa bude zdražovať. Niekoľkokrát a jasne táto vláda povedala vo svojom programovom vyhlásení, vrátane ďalších dokumentov, a ministri na tlačových konferenciách, že ich úsilím je, aby prechod od neekonomickej k ekonomike bol pokojný, bez nezamestnanosti, bez akýchkoľvek sociálnych kríz a podobne. Ak sa sem-tam pohne cena cigariet alebo niečoho, to v tejto chvíli neviem, zatiaľ je snaha, aby sa nehýbalo nič, najmä nie v najbližších mesiacoch. Nijaké gigantické zdražovanie alebo dokonca nezamestnanosť, ako to systematicky šíria panikári, nič také nepripravujeme.

A už nikdy do žiadneho paktu nepôjdeme. Podľa mojej mienky nesmie náš štát šetriť na investíciách do školstva a kultúry. (...) Aj náš veľakrát deklarovaný úmysel uskutočniť reformu tak, aby nevedela k veľkým otrasom, veľkej inflácii alebo dokonca k strate sociálnych istôt, musia naši ekonómovia prijať jednoducho ako úlohu, ktorú dostali. Tu neplatí nijaké nedá sa!

O niekoľko mesiacov získal Václav Havel v reštitúciách neskutočné bohatstvo. Dokonca patrila medzi niekoľkých, ktorým sa podarilo potichu prelomiť Benešove dekréty a získať aj majetok zoštatnený pred februárom 1948. Havlovi predkovia patrili k najbohatším rodinám v predvojnovom Česku, menovite majetok deda Václava – staviteľa, o. i. aj majiteľa paláca Lucerna, a strýka Miloša, filmového podnikateľa a majiteľa ateliérov Barrandov, ktoré vybudoval s partnerom Osvaldom Koskom. Cez vojnu ateliéry prevzala nemecká správa, s ktorou strýko aktívne spolupracoval, čo rodinu zachránilo pred rasovým prenasledovaním. Po vojne nemecké úrady M. Havla odškodnili za to, že musel predať Barrandov Nemcom pod cenu.

Ani v čase normalizácie netrpel mladý Václav Havel núdzou, vlastnil rozľahlý byt v centre Prahy, usadlosť Na Hrádečku a limuzínu mercedes. O pozadí Havlových reštitúcií sa však v Česku po tom, ako sa stal prezidentom, už nehovorilo. Pre mnohých sa stal ikonou „zamatovej revolúcie“ a „národného obrozenia“ a vo svete bol prakticky jediný reprezentant politických premii v Česko-Slovensku. (jč)

V Dvorane Ministerstva kultúry SR inštalovali výstavu o Arménsku Krajina pod bájnym Araratom

Maroš M. BANČEJ – Foto: archív MK SR

Lev s orlom. Tieto dravce zo zeme i vzduchu držia na štíte štátneho znaku Arménska bájný masív biblického Araratu, pod ktorým sú vlny vysokohorského jazera Sevan. Taký je centrálny motív súčasného štátneho znaku Arménskej republiky. V Dvorane Ministerstva kultúry SR 12. novembra otvorili výstavu fotografií s názvom Tajomstvo kameňov, ktorá predstavila prehľad kultúrneho dedičstva tejto zakaukaskzej krajiny a ktorú si môžete pozrieť do januára budúceho roka.

Hovorí sa, že do kameňa vytesané je takmer večné. V prípade Arménska môžeme hovoriť o pamiatkach od najstarších čias doby kamennej a s ňou spojených rytín do kameňa, teda petroglyfov, až po monumentálne kamenné baziliky v pôdoryse rovnoramenného kríža s mohutnou oktogonálnou vežou.

■ OD PALEOLITU

Arménsko je horskou krajinou s priemernou nadmorskou výškou 1 800 metrov nad morom. Je obklopené horským pásmom Malého Kaukazu; hlavnou riekou, ktorá tvorí hranice s Tureckou republikou, je Araks a najvodnatejším jazerom je jazero Sevan.

V masívoch hôr sa nachádzajú medené rudy, ktoré sem lákali prvých prospektorov medi a jej metalurgov od sklonku doby kamennej. Skalné petroglyfy dokazujú, že tieto územia boli trvalo osídlené od obdobia neskorého paleolitu až po neolit. Slávni maloázijskí Chetiti zachovali správy, že v tejto oblasti žil národ nazývaný Chosaja, ktorý sa však následne dostal pod nadvládu Asýrie. V 9. storočí pred našim letopočtom v oblasti jazera Van spojením staroarménskych kmeňov sa sformovala ríša Uratu. V tomto období vznikli aj prvé opivené mestá s rozsiahlym poľnohospodárskym zázemím. Ríša Uratu

zaniká pod vojenským tlakom médských vojsk. Následne sa na Araratskej rovine začal formovať arménsky národ a vzniká Arménske kráľovstvo. V 4. storočí však oblasť ovládli Seleukovci, následníci Alexandra Veľkého. Po oslabení ich moci v 2. storočí pred n. l. sa opätovne obnovuje arménsky štát, ktorý trval až do obdobia 4. storočia nášho letopočtu. V roku 301 Arméni prijali kresťanstvo, ale opätovne stratili svoju politickú samostatnosť, keďže ich územie si rozdelili Perzská a Rímska ríša. Kresťanská viera tu však už zapúšťala svoje čoraz hlbšie korene.

■ GENOCÍDA ARMÉNOV

V 11. storočí Arménsko ovládli Seldžukovia a od 13. storočia Mongoli. V 17. storočí si Arménsko rozdelila medzi sebou Turecká ríša, ktorej pripadlo západné Arménsko, a Perzská ríša, ktorá získala vo svoj prospech východoarménske územia. V 19. storočí pripadla časť východného Arménska spolu s Gruzínskym Ruskému cárstvu. Ruské vojská spolu s arménskymi dobrovoľníkmi v roku 1827 ovládli celé východné Arménsko. Západná časť Arménska bola pod nadvládou Tureckej ríše. V rozmedzí rokov 1890 až 1922 boli Arméni ako kresťania systematicky vyvražďovaní vtedajšou tureckou

mocou. Počet ich obetí dosiahol neuveriteľné číslo 1,5 milióna a vyše stotisíc Arménov našlo azyl v Rusku a v iných okolitých krajinách. Mnoho ich v tom čase prišlo aj do USA. Ani dnes, takmer po deväťdesiatich rokoch od ukončenia tejto genocídy nenašli súčasní predstavitelia Turecka, ktoré by bolo rado členom Európskej únie a mostom medzi Európou a Áziou, dostatok sily a odvahy povedať prosté: odpusťte za našich otcov. Je v tom opätovne pokračovanie tradičného nepriateľstva medzi moslimami a kresťanmi napriek tomu, že sám prorok Mohamed pokladal kresťanov za „mužov knihy“. Stále sa tvárimo, že sa nič nestalo a pozeráme sa na sladkobôľne turecké TV seriály.

■ ARMÉNSKO SÚČASNOSTI

Po prvej svetovej vojne sa Arménsko dostalo pod správu Dohody. Revolúcia v roku 1920 vytlačila zahraničné vojská a vytvorila predpoklady na vstup Červenej armády. Následne sa Arménsko stalo členom Zakaukaskzej federácie a členom ZSSR. Tento politický stav pretrval až do rozpadu ZSSR. V roku 1988 postihlo Arménsko katastrofálne zemetrasenie, pri ktorom zahynulo vyše päťdesiat tisíc ľudí. Ale už v tom roku sa prakticky začala vojna s Azerbaj-

Najstaršie arménske sochárske pamiatky

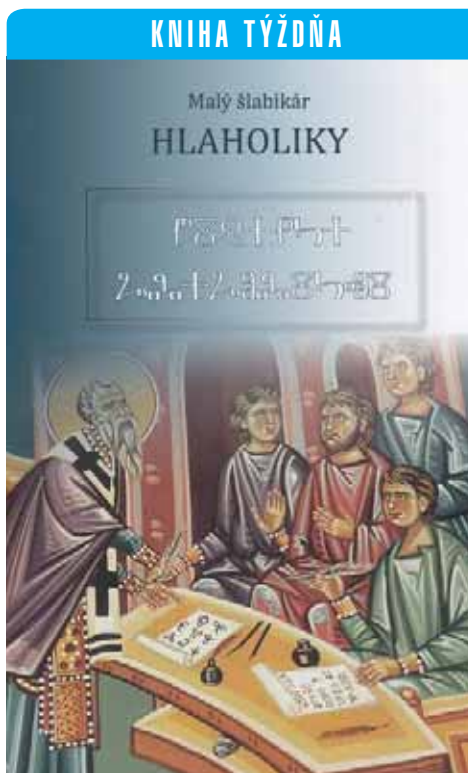
džanom, ktorá pretrvávala až do roku 1994. Z Azerbajdžanu odišlo dvestotridsaťtisíc Arménov, ktorí museli opustiť svoje domovy v tejto krajine a prislušníci Azerbajdžanskej armády doslova likvidovali aj ich tradičné cintoríny s nádherne zdobenými náhrobnými kameňmi. Do povedomia sa vzápäť dostáva aj oblasť Náhorného Karabachu, z ktorého emigrovalo ďalších osemstotisíc Arménov. Až 23. augusta 1990 získalo Arménsko svoju politickú samostatnosť a následne vznikla Arménska republika, ktorá sa usiluje konsolidovať svoje hospodárstvo a budovať moderný štát. V minulosti sa arménska kultúra vyvíjala najmä v zahraničí a tradičné hodnoty uchovávala Arménska kresťanská cirkev. V rámci jej pôsobenia vznikli kláštorne komplexy a množstvo ojedinelej sakrálnej architektúry s výraznou kamenárskou výzdobou,

aká je predstavená práve v rámci spomínanej výstavy.

Je toho ešte veľa, čo by sa v súvislosti s touto kresťanstvom ovplyvnenou starobyľou krajinou patrilo spomenúť. Napríklad arménske písomníctvo a vzácne arménske rukopisy, ktoré sú uložené v skalnom pamätníku Metenadar. Ak budete mať čas a ochotu, prídte si pozrieť fotografie predstavujúce kultúrne dedičstvo tejto zázračnej až biblickej krajiny, ktorá sa rozkladá pod masívom bájneho Araratu. Bohužiaľ, Ararat je dnes na tureckom území, ale ako vravia Arméni, Turci majú vo svojom znaku polmesiac a mesiac im tak isto nepatrí. Vyše päťtisíc metrov vysoký biblický Ararat, kde podľa Svätého písma pristála Noemova archa, vzhliada zo svojej výšky na svet, v ktorom ľudia neustále hľadajú svoje miesto v čase.

Písmo, ktoré spoluutváralo našu históriu

Dušan Slivka a kol.: Malý šlabikár hlaholiky, Vydal D MS v Bratislave 2014

Z iniciatívy Domu Matice slovenskej v Bratislave vznikla začiatkom tohto roku Hlaholská akadémia, ktorej cieľom a poslaním je oboznamovať a vzdelávať všetkých záujemcov o našu históriu s hlaholikou, dôležitým odkazom vierozvestcov svätých Cyrila a Metoda. Ako základný učebný prameň tejto akadémie celkom logicky vznikol Malý šlabikár hlaholiky.

Kniha sa začína exkurzom do histórie tohto ojedinelého písma. Tá sa začína v období panovania slovenského kniežata Rastislava, ktorý chcel duchovne i kultúrne povzniesť svoj ľud. Preto oslovil byzantského cisára Michala III. o vyslanie vzdelancov, ktorí by hlásali slovo Božie v jazyku blízkom starým Slovákom. Podľa svedectva mnícha Chrabra vieme, že Konštantín Filozof, ktorý neskôr prijal meno Cyril, vytvoril originálnu abecedu, ktorá presne vystihovala všetky osobitosti nášho jazyka, čím prevýšila gréčtinu i latinčinu. Týmto písmom bola potom napísaná celá Biblia preložená do staroslovenčiny a liturgické i právnické texty. Hlaholika dala vznik aj prvej slovenskej literárnej tvorbe. Najznámejší je dodnes zachovaný veľkolepý hymnus Proglas, ktorý bol napísaný ako úvod k slovenskému prekladu evanjelií. Vznik slovenských písmen je presne datovaný do roku 863 po Kr., lebo vznikli naraz a za veľmi krátky čas. To je jeden z unikátov tejto abecedy, pretože pri väčšine známych abecied trvalo mnohé stáročia, kým sa vykryštalizovala ich podoba. Malý šlabikár hlaholiky je komplexne zostavený a autori v logickej postupnosti od spôsobu písania jednotlivých písmen prechádzajú k všetkým aspektom ich výslovnosti až po tvorbu slov. Súčasťou knihy sú aj pracovné cvičenia, takže záujemca o hlaholiku dostáva do rúk skutočne interaktívnu publikáciu.

(mab)

MEDAILÓN

Dnes, keď sú viacdetné rodiny medzi umelecky činnými ľuďmi skôr výnimkou, pôsobí šesť detí ako dokonale kuriozita. Tým skôr, ak ich má herečka, ktorá dokáže svojim postavám vdychnuť to zvláštne čaro, keď divák na chvíľu uverí, že to, čo sa deje na obrazovke, prípadne na javisku, je skutočnosť. Jana Olhová je herečka, výrazná dramatická osobnosť, ale tiež mama šiestich detí.

Dobrá herečka a najlepšia mama

Jana Olhová, rodená Geišbergová, sa narodila 31. decembra 1959 v Myjave. Jej bratom je Marián Geišberg a taktiež je exmanželkou režiséra Matúša Olhu. Absolvovala herectvo na VŠMU v Bratislave a po istom čase sa stala členkou hereckého súboru Divadla Jozefa Gregora Tajovského vo Zvolene, kde pôsobila tri roky. Od roku 1988 je členkou Slovenského komorného divadla v Martine. Pôsobí ako pedagogička na Akadémii umení, Fakulte dramatických umení v Banskej Bystrici a na Konzervatóriu v Žiline. Často hosťuje aj v žilinskom Mestskom divadle, ale tým sa jej aktivity nekončia. V súčasnosti, ako to už býva, ju do širokého povedomia verejnosti dostali televízne seriály, akými sú Profesionáli, Odsúdené. Búrlivé víno či Ordinácia v ružovej záhrade. Aj napriek plnému vytlaženiu, ktoré so sebou šestnásobné materstvo určite prináša, si Jana Olhová zahrála aj vo filmoch ako Tisícročná včela (1983), Sladké starosti (1984), Želary (2003) či naposledy vo filme Muzika (2008).

Herečka má na svojom konte aj niekoľko ocenení. V roku 2008 získala Slnko v sieti za najlepší ženský herecký výkon vo filme Muzika a v roku 2009 dostala divadelné Dosky za postavu Sáry v hre Mobil. Keď už sme na začiatku spomínali rodinu Jany Olhovej, tak budeme konkrétni. Jana má šesť detí – syna Adama a dcéry Terezu, Máriu, Julianu, Hanu a Evu. V posledný deň tohto roku oslaví pani Jana „polookrúhle“ jubileum. Blahoželáme!

(mab)

HUMORESKA

Nie, neľakajte sa. Pra-pravnúci a vnučky Sládkoviča, Kráľa či Hviezdoslava nie sú v ohrození. Ani vnuci Rúfusa či Váleka a deti Joža Urbana sa nemusia báť. Skrátka, požia sa u nás písala, píše a bude písať. Ostatne, každý z našich napísal básničku. Niektoré pre spolužiačku, iný beťár zrymoval niečo na profesora matematiky a odniesol si za básničku ako hlavnú cenu dvojku zo správania sa. Zopár mládencom, ba aj dievčencom to ostalo aj do ďalších rokov, a tak sa slovenská poézia rozvíjala jedna radosť. Ale odbočme do krčmy.

Tam ostatne odbočil aj Adam Krt z Kukučínovej Rysavej jalovice. V našej uličnej krčmovej samospráve si nazývame pomerne svorne. Krčmár má pochopenie pre občasné telesné indispozície a ešte častejšie indispozície finančné. Kolektív štamgastov

v pred dôchodkovom a vyššom veku. Vedu v diskusiách zastupuje bezdomovec a striedavo Róm a cigán Kačányi, ale to až po litri jablčkového vína. Vtedy začne rozvíjať teóriu veľkého tresku a bodu singularity, keďže za šesťnásť rokov v lľave a Leo-

v rôznych obchodoch, prípadne sa motajú v halách úradných budov a v najhoršom prípade na stavbách. Ťahajú nezriedka dvadsaťštyrihodinové zmeny. Za mesiac majú odrobené toľko hodín, že by každý pracovník inšpektorátu práce skolaboval, ale

na trhu práce nezadarmo, a ješť treba. Raz sa v slabej chvíli pochválil, že píše básne. Asi ho k tomu pomkol fakt, že mu vyšli v jednom literárnom časopise, ktorý ešte prežil našu trhový ekonomiku. Esbeeskár Laco, nazývaný tiež darebák, čerstvý to dôchodca, sa ho dôverne spýtal na honorár. Keď sa dozvedel sumu, tak povedal: Ej ty môj básnik, ty sa s tým mrvíš celé mesiac a ja to mám za dve dvadsať štvorhodinové služby. A to doštváram dve eurá dvadsať na hodinu. Vzápätí objednal básnikovi borovičku. Pri takomto vzťahu našich mecenášov k poézii sa nemusíme báť, že slovenská tvorba básnická umrie na suchoty.

Marek DANKO

Ťažký je veru život básnikov tatranských

je zahratý a navzájom sa dopíňa a podporuje. Najčastejšími témami sú šport, konkrétne futbal, hokej a občas aj tenis či cyklistika. Nasleduje domáce a zahraničné spravodajstvo a zľavy v obchodoch. O ženách sa osadenstvo takmer vôbec nerozpráva, keďže väčšina hostí je

poldove mal dosť času hľadať nad otázkami všehomíra. Umenie sa ako téma vyskytne v našom Dreváku nad lampou iba občas, a to keď niektorý zúfalec vybalí gitaru. Čudným riadením osudu tvorí časť osadenstva veselá kompánia esbeeskárov. To sú tí postarší ujovia, ktorí postávajú

my poučení vieme, že to je u nás zvykom a na papieri je všetko v poriadku.

Jedného pekného dňa začal k nám do Dreváku nad lampou chodiť mladý muž. Všetci ho začali volať taxikár, pretože robil dispečera v taxislužbe. Mal síce vysokú školu, ale voľajako sa mu

RIPORT

V tomto roku si kultúrna verejnosť pod našimi Tatrami pripomenula päť rokov od úmrtia veľkého slovenského poetu uplynulého polstoročia Milana Rúfusa. Jeho výsostne humanistickú lyriku obdivujú všade vo svete, kde sa dostala v prekladoch, ale potešuje aj našich krajanov, aj keď jej pôvodca „už básni na nebeských lúkach“, ako to napísala publicistka Katarína Pucovská z Kulpína v Srbsku.

Básni v nebesiach

Básnik sa narodil 10. decembra 1928 v Závažnej Porube a zomrel 11. januára 2009 v Bratislave. Pochovaný je na cintoríne vo svojej rodnej obci. Rok pred smrťou, v roku 2008, ocenilo Rúfusovo dielo Básnické fórum CRANE SUMIT 20th century so sídlom na ostrove Taiwan, ktoré mu udelilo Medzinárodnú cenu za poéziu.

Literárna verejnosť, a nielen ona, si uvedomuje, ako nám dnes – v neľahkom čase, ktorý teraz prežívame, veľmi chýba Aj preto sa v tomto období tak radi vraciame k čítaniu jeho známych, obľúbených a ľudsky blízkych esejí – Človek, čas a tvorba, Štyri epištoly k ľuďom, Epištoly staré a nové, O literatúre či Rozhovory so sebou a s tebou.

Vlani, keď si kultúrna verejnosť nielen na Slovensku pripomenula básnikove nedožitie osemdesiate piate narodeniny, dostalo sa mu ďalšej významnej pocty doma (dvojtyždenník KULTÚRA), ale i v zahraničí (medzinárodný projekt výstava „Rúfus 85 – výtvarná pocta“ v Srbsku v spolupráci s kultúrnym portálom kulpin.net) a v Kanade (v časopise SLOVO z Britskej Kolumbie pre Slovákov žijúcich v rôznych kútoch sveta).

Radi pripomenieme čitateľom Slovenských národných novín básnikovu doslova menej známu tvár výberom niekoľkých kariportrétov od našich a zahraničných renomovaných výtvarníkov, ktoré vznikli do tohto projektu. Do originálnych kariportrétov na počesť „kniežaťa slovenskej poézie“, majstra úprimných veršov o pravde a pokore vložili ich autori mierou vrchovatu bohatstvo vlastnej výtvarnej originality a kreativity v symbolickej úsmevnej dôstojnej podobe majú v úcte osobnosť poetu tak, aby každého cieľového, ale rovnako i náhodného príjemcu nielen oslovili, ale aj zaujali a zostali v jeho pamäti. Uvidí ich aj návštevník v Dome Milana Rúfusa v jeho rodnej obci v Závažnej Porube.

Peter ZAVACKÝ
Kresba: Machmud EŠONKULOV (Uzbekistan)

Mikuláš KOVÁČ: Poézia môže demaskovať vojnu až po lebku ľudskej hlavy

Láskavo ľudský graf básnikovho srdca

Pavol M. KUBIŠ – Snímky: a. a., Kresba: autor

Jeho osudovým i osudným mesiacom bol máj. Nemohol byť teda ničím iným ako básnikom. V tomto najkrajšom mesiaci sa narodil pred osemdesiatimi rokmi, a keď mu zostávalo už iba pár dní života, keď ruka ceruzkou už nedokázala napísať svojej najbližšej MŤR (mám Ťa rád), len blúdila po papieri, akoby tvorila graf oslabeného srdca – bol ešte máj. Jeden z najsmutnejších, ten pred dvadsiatimi dvomi rokmi...

O básnikoch ešte aj dnes panujú rôzne názory. Neraz-nedva ich spájame s prílišnou citovosťou, chápeme ich ako výstredných čudákov, čo upísali svoje životy múze. No stretnutia s básnikmi nás presvedčajú, že predstavy o nich treba v niektorých prípadoch opravovať... V jednej zo svojich básní sa Mikuláš Kováč bezstarostne hrá a z novín alebo kníh vystrihuje slová: láska, človek, slnko: „A všetky tie slová vytrhnuté z nespravodlivých súvislostí nalepujem v najkrajšom poradí, akého som schopný, aby som vám ich mohol poslať...“

■ STAŽNOSŤ DO NEBA

„Miki, ja neviem, ako začať!“ Takto by som sa ti určite posťažoval v jedno predpoludnie v Žiletke pri pive. Ale ty si odišiel práve vtedy, keď som si už pomaly začal skladať mozaiku z našich schôdzok. Mám odložené tvoje odkazy z dverí, tvoje odpovede z ankiet, ktoré sme „vyrúbali“ najmä k sviatku novinárov, tvoje autoportréty. Lebo okrem toho, že si bol múdry a dobrý básnik a človek, bol si tiež umný a rozhladený novinár. Tak sme sa vlastne aj spoznali. Pred päťdesiatimi rokmi v krajskom denníku Smer; našiel si si pre mňa čas, aj keď si sa zberal maľovať byť a vo vreckách zimmnika si niesol práškové farby – v ľavom zelenú a v pravom červenú. Keď sme sa lúčili, zostalo mi v dlani z tej zelenej ako nádej, ktorú si mi vtedy ako študentovi dal...

■ VERŠE Z KOŠA

Písať začal v päťdesiatych rokoch, keď musel pre ťažkú chorobu prerušiť vysokoškolské štúdium a liečil sa vo Vyšných Hágoch. Tam si spomenul na Volkra, ktorý sa ako mladý tiež tu lúčil so životom a začal písať. Vo veršovaní pokračoval, aj keď mu lekári povedali, že bude žiť...

V Tatrách začal písať aj svoju prvú básnickú zbierku Zem pod nohami, ktorú dokončil už v Banskej Bystrici. Bol však na seba priveľmi kritický, stále si myslel, že to mohlo byť lepšie. Tak sa aj stalo, že keď ho kamaráti nútili, aby svoje básne poslal do súťaže, s manželkou Evou ich vyberali z koša a vyrovnávali.

V rokoch 1964 až 1969 bol redaktorom kultúrnej rubriky v denníku Smer. Tu sme sa stretli po prvý raz. On už bol básnik. Pamätám si, ako mi hovoril: „Ako desaťročný som si o básnikoch nemyslel skoro nič. Zaujímal ma skôr pingpong, basketbal, známky a všelijaké mašinky. Ako pätnásťročný som spoznal živého básnika. Mal zvláštnu chôdzu, zvlášťne sa obliekal, viedol zvlášťne reči – a ja som ho obdivoval. Až po rokoch som zistil, že je to grafoman a že všetky tie zvláštnosti si nacvičil pred zrkadlom. Bol som, pravdaže, sklamaný.“

Až ako kvartán levického gymnázia si uvedomil, že prečítal čosi, čomu sa hovorí poézia, keď sa mu dostal do ruky akýsi brožovaný výber z poézie Janka Kráľa. „Na názov sa už nepamätám, ale pamätám sa na svoje pocity: bolo mi akosi krásne, velebne... A pritom – všetko to bolo veľmi prosté, akoby osamelý pútnik prechádzal horou a zhováral sa so všetkým a s každým, koho stretá. A ňoti si pritom, aby mu nebolo smutno...“

■ DEJSTVÁ DETSTVA

Mimovoľne sa vo mne ozýva jeden z prvých umeleckých zážitkov: kantáta Osvienčim pre dvoch recitátorov, miešaný zbor a veľký orchester od hudobného skladateľa

Básnik Mikuláš KOVÁČ s manželkou

Iľju Zeljenku. Verše napísal Mikuláš Kováč. Dni povstania prežil básnik už v Banskej Bystrici...

„V roku 1942, keď mi umrel otec, sme sa sem presťahovali z Dolnej

Mikuláš KOVÁČ sa narodil pred osemdesiatimi rokmi – 18. mája 1934 v Hronovciach-Čajakovce. Študoval v Leviciach, Banskej Bystrici, vo Zvolene a štúdium na Vysokej škole pedagogickej v Bratislave prerušil pre ťažkú chorobu. Významný predstaviteľ súčasnej slovenskej modernej poézie tzv. strednej generácie. Napísal Zem pod nohami (1960), Obrana stavebnice (1963), Rozmery (1964), O modrej labuti (1966), Písanie do snehu, Zemnica (obe 1978), Rodinná pošta (1980), Pod slnkom (1986), Vybrané verše (1977), Básne, Písanie do času a Postoj (všetky 1984); jeho verše preložili do bulharčiny, češtiny, maďarčiny a ruštiny. Knihy pre deti: O Drobinkovi, najmenšom kráľovi na svete a iné rozprávky (1966), Paneláci – dobrí vtáci (1985). Námet filmu Postav dom, zasaď strom, režia Juraj Jakubisko (1979). Zredigoval výber veršov Janka Jesenského Slnecné víno (1985) pre KMP. Bábková hra: Gašparko a strašní lúpežníci (1971), prepracoval hru Vyskočjanko a strašní lúpežníci (1977). Je autor rozhlasových hier Dvojportrét (1979), Tretí pokus (1981), Psi život (1985), Stena (1987), Chata Zuzana, Na vlastnú žiadosť (obe 1989). Prekladal z maďarčiny. Zomrel 26. mája 1992 v Banskej Bystrici, kde ho aj v katolíckom cintoríne pochovali.

zeme. Môj strýko sa veľmi aktívne zapájal do revolučného diania a ja ako chlapec som si všeličo všimal. U nás, v našom byte, kde teraz stojí bystrický Prior, sa schádzala akási spravodajská skupina. Viem, že tam naši niečo robili, dávali tam stravu, ja som sa vždy čudoval a až neskôr som veru na základe detského inštinktu pochopil ich tajnosti, tajnosťstvo. Keď som nejako dorástol, pochopil som, čo tam robili: istú prácu, ktorá mala charakter obrany národa, odbojarsku prácu. Pre desaťročného chlapca je vojna ešte skôr len dobrodružstvo, výbuchy, granáty, ohňostroje...ale že ten ohňostroj nie je oslavou, ale že je bojom, tak to si človek uvedomí až neskôr v dospelosti. Potom sme s rodinou odišli na Baláže a Kalište. A i dnes mi dobre padne, keď sa stretnem s potomkami tých, čo prežili, či neprežili tie dni, pospomíname, je to pre nás téma večná...“

Detské zážitky videného a v priebehu dospievania pochopeného sa potom v tvorbe Mikuláša Kováča stávajú vlastným výrazom, pocit sa stáva aj ideou: „Keď nemá literatúra v sebe zážitok z detstva, to je, ako keď sa niekto češe naopak.

To je môj názor, tak si to myslím,“ prízvukoval v deň svojich abrahámovín v máji v roku 1984.

V knižnom debute Zem pod nohami na základe spomienok z detstva odsúdil vojnové hrôzy, protivojnové zameranie mali aj jeho ďalšie zbierky Obrana stavebnice, Rozmery a O modrej labuti. „Pretože vojna je to najkrutejšie, čo si môže človek proti človeku vymyslieť ako sústavu, ako princíp,“ pripomínal často. „Čo môže urobiť umelec, spisovateľ proti vojne? Skoro nič, ale aj veľmi veľa. Umenie má silu demaskovať vojnu až po skelet, po lebku ľudskej hlavy. Hlas básnika je vraj hlas ulice, ale je zaujímavé, a dejiny to potvrdzujú, že keď tento hlas je totálny, univerzálny, masový, je veľký chorál, chór a presvedčí sólové árie generálov, ktorí chcú ísť proti človeku...“

■ BYSTRICKÝ SUMÁR

V Banskej Bystrici, v tomto „svojom meste“, napísal takmer všetko, čo kedy položil na papier. A nebolo toho málo: osem zbierok poézie, dve knižky pre deti, rozhlasové hry, filmové scenáre, preklady z maďarčiny, humoresky, verše do fotografických publikácií, zostavil antológiu z tvorby Janka Jesenského...

Vyznával sa (a najúprimnejšie v rozsiahlej básni Moje mesto), že najradšej chodil po uliciach starej Bystrice, ktorú zažil v detstve. To bolo jeho zázemie. Mal rád toto mesto, aj keď mu to ono málokedy odpadlo. Predovšetkým v rokoch, keď márne hľadal adekvátnu prácu pre seba; najsť primerané miesto bolo prakticky nemožné. Ako redaktor, podobne tiež aj iní kolegovia, sa po roku 1969 dostal do nemilosti nastupujúcich normalizátorov. Ďalší dôvod na odchod z mesta bol na svete...

Miki, ako ho druhovia a priatelia familiárne oslovovali, však mesto pod Urpínom miloval. V období, keď bol bez práce a zobrať ho nechceli nikde, lebo bol na čiernej listine, kamaráti, ktorí z Banskej Bystrice odišli, ho volali, že cez Andreja Plávku a zväz mu v Bratislave vybaví byť

i zamestnanie. Zvážil to, ale povedal, že bez Bystrice nevie žiť.

Najviac obdivoval hory, chodil s rodinou po Urpíne, smerom na Suchý vrch i Panský diel. Žil tu od ôsmich rokov a nebol schopný odísť, takže sťahovanie neprichádzalo do úvahy.

... Každý deň blúdím ulicami, každý deň prechádzam okolo tržnice, kde svietia jablká a svetielkujú ryby.

Kde ľudia v prútených košoch zeleninu nosia, kde to krásne vonia, a potom okolo rieky, malej a skromnej rieky, ktorá len v prvý jarný deň vystrie trochu chrbát a objíme ramenami trať a starú prašnú cestu... (Moje mesto)

■ NADANÝ VIZUÁLNOSŤOU

Tematický okruh tvorby Mikuláša Kováča bol dostatočne široký, ale predsa v ňom čosi trónilo – pocit súručenstva s človekom práce, nech už to bol bystrický murár alebo drevorubač z čiernobalockých lesov. Z tohto vedomia pramenil aj jeho nedemonštrovaný optimizmus, jeho viera v sebaobnovu života. Bol človekom a univerzálnym, mnohodoménovým tvorcom. Jeden z týchto rozmerov spočíval v jeho neobyčajnom nadaní vizuálnosťou. Preto mohol svojim príkladom učiť aj maliarov či sochárov umeniu tvarovať v tom najzákladnejšom zmysle slova.

Čas nemilosrdne škrtá v prežitom. Nezvratné hodnoty sa stávajú pomyselnými a niekedy sa zdá, že pochybnosti zostávajú iba pochybnosti, pretože – beda – keď sa život mení na históriu, definitívny text sa rodí zdĺhavo a pravda neprichádza na svet ľahko. Aj Mikuláš Kováč prežil roky „výrobcov šťastia“. Bolo to smutné obdobie, keď sa dvere otvárali iba oslavným básnikom a príležitostným veršíkárom.

■ KOMPAS RODINY

Láskavý, ľudský a intelektuálne podnetný, iskrivý, zasnivaný a zároveň prenikavý; zamyslený, vážny až smutný, no v jadre radostný, veselý v smútku a smutný v rozmare.

„Verše sa prihodila každému,“ vravieval. V jeho prípade však išlo o poéziu, za ktorou od začiatku stál, za ktorú sa čoraz väčšmi i mravne zaručoval poznaním, ktoré bolelo... To je hodnota sama v sebe a podmanivá, i keď nefahký príklad pre ostatných.

Poéziu chápal ako istý druh korešpondencie. Ako isté listovanie. „Keď tieto listy nájdú adresáta, som nesmierne šťastný,“ zdôrazňoval.

Rodina pre neho znamenala všetko na svete. Už o druhej zbierke veršov Obrana stavebnice vravel, že vznikla, keď sa zaľúbil do ženy, do detí a chránil ich ako svoju vnútornú stavebnicu...

Vedel sa smiať i usmievať. Žiaľ, nemohol sa tešiť zo svojho zmyslu pre humor až do konca. V ostatných rokoch života sa často ocital v bielej nemocničnej izbe a postupom času bez možnosti aktívnej spolupráce so svetom umenia a politiky, hoci ostával trepezlivým, bol zraniteľnejší. No stále bol láskavo ľudský. Taký bol Mikuláš Kováč a taký pre nás navždy zostane...

Jeho najvyššou prioritou bola obrana národných práv Slovákov!

Cyril Daxner – hrdina a národovec

Marián GEŠPER – Foto: Mladá Matica

Skutoční hrdinovia sú často tí, o ktorých sa nevie. Mladá Matica v posledných rokoch odkrýva výnimočné a neraz zabúdané osobnosti a usiluje sa ich vrátiť do kolektívnej pamäti národa, kde právom patria. V roku 2014, keď si pripomínáme sedemdesiate piate výročie slovensko-maďarského konfliktu z marca 1939 a sedemdesiate výročie SNP, symbolicky uplynulo aj stodesať rokov od narodenia Cyrila Daxnera (20. 7. 1904 – 7. 6. 1945), ktorý je pevne spojený s týmito výročiami. Cyril Daxner bol jedným z posledných významných členov starobylého rodu Daxnerovcov, ktorí dali národu tri generácie významných slovenských politických činiteľov a aktívnych predstaviteľov evanjelickej cirkvi a. v. 19. až 20. storočia.

Kto bol Dr. Cyril Daxner? Presvedčený národovec, slovenský dôstojník, hrdina Malej vojny, organizátor SNP na východnom Slovensku, advokát, kresťan a mladý martýr umučený nemeckými nacistami.

■ Z KRONIKY SLÁVNÝCH

Cyrilov starý otec Štefan Marko Daxner (28. 12. 1822 – 11. 4. 1891) bol spoluzakladateľ Matice slovenskej, jeden z predstaviteľov Slovenského povstania 1848/1849 a tvorca politického programu aktuálneho až do roku 1918. Zapisal sa do dejín aj ako obranca evanjelickej cirkvi a. v. pred maďarizáciou v Gemerí a Hontě. Prekvapením bude, že Cyrilov otec Ivan Daxner (2. 2. 1860 – 28. 12. 1935) mal priamu spoluúčasť na vytvorení Česko-Slovenskej republiky a bol tajomníkom Slovenskej ligy. Podpisal Cleveľandskú a Pittsburskú dohodu, teda dokumenty vedúce k oslobodeniu od maďarskej tyranie. Cyrilov prastarý otec nebol nikto iný ako Karol Kuzmány, prvý podpredseda Matice a superintendent evanjelickej cirkvi a. v. Stojí za zmienku, že medzi jeho bratancov patrili trebárs aj Janko Jesenský (30. 11. 1874 – 27. 12. 1945) spisovateľ, politik a prvý slovenský nositeľ titulu národný umelec, a tiež Juraj Janoška (16. 10. 1882 – 23. 4. 1945), člen stoličného

zastupiteľstva, zastupujúci župan, určitý čas predseda Slovenskej národnej strany, účastník SNP, ktorý zomrel tragicky v roku 1945.

Cyril Svetozár Daxner sa narodil 20. 7. 1904 v Tisovci a už v detstve prejavoval záujem o národné veci. Neskôr maturoval na gymnáziu v Martine a pokračoval v štúdiu práva na UK v Bratislave. Pre súčasnú redakciu SNN je zaujímavé, že po získaní doktorátu z práva pracoval aj ako redaktor Národných novín.

Dejinný význam Cyrila Daxnera tkvie v bojovom nasadení v Malej vojne, v organizovaní SNP na východnom

Slovensku a v nezanedbateľnej kultúrnej i cirkevnej stope, ktorú zanechal na Hornom Zemplíne. Vojenskú prezenčnú službu totiž vykonával ako dôstojník de-

lostrelectva vo Vranove nad Topľou a po zložení advokátskej skúšky si tu v roku 1934 otvoril kanceláriu.

■ HVIEZDNA CHVÍĽA

Bol známy originálnymi názormi, spoločenským, cirkevným životom, advokátskou prácou a pomocou občajným ľuďom. Sotva tridsaťročný si všimol aj európske politické dianie, pomáhal mu pri tom jeho jazykové znalosti ruštiny, maďarčiny a nemčiny. Treba

zdôrazniť, že nepatrí k nijakému politickému zoskupeniu a jeho jedinou prioritou bola obrana národných práv Slovákov. Nacizmus a pangermanizmus vyvolávali v ňom odpor, uvedomoval si svetovládne ciele týchto ideológií a nebezpečenstvo pre slovenské národy.

V marci 1939, keď po maďarskom obsadení Podkarpatskej Rusi admirál Horthy napadol mladú Slovenskú republiku, prišla hviezdna chvíľa nadporučíka delostrelectva v zálohe Cyrila Daxnera. Po tom, ako do jeho kancelárie dorazila informácia o zákernom útoku, neváha a dobrovoľne sa hlási na armádnom veliteľstve v Prešove u plukovníka Augustína Malára. Ten nasadzuje na front narychlo zostavené jednotky. A podporil by ich aj mechanizovanými skupinami – ľahkými tankami, ale tie sú bez obsluhy, keďže českí profesionáli odišli. Cyril Daxner prijíma velenie nad „obrnenu útočnou vozbu“. K skupine sa pridávajú mladí dobrovoľníci z prešovského telegrafného práporu. Jednotka je nasadená do prudkých bojov v okolí Michaloviec a prejaví skutočnú odvahu, čo v spomienkach uviedli aj maďarskí dôstojníci. Práve obrnené skupiny zohrali spolu s nasadením letelectva kľúčovú úlohu v zastavení maďarskej agresie. Hŕstka dôstojníkov, ku ktorej patrili Cyril Daxner, prepísala históriu v najzávažnejšej chvíli!

■ ORGANIZÁTOR ODOBOJA

Cyril Daxner bránil s nasadením života Slovenskú republiku v marci 1939, no nezatváral oči nad nemeckou rozpinavosťou, brutalitou a nasadením Slovenskej armády na východnom fronte. Stal sa jedným z najvýznamnejších organizátorov občianskeho odboja na východnom Slovensku. Za výroky z roku 1940, že „Bela Tuka, Saňo Mach sú zradcami slovenského národa“ a za obvinenie Nemcov, že „dovoliili Maďarom vziať kus Slovenska“, viedlo sa voči nemu trestné konanie.

V dome, kde pracoval, zbíhali

sa nitky občianskej rezistencie, pričom nadväzoval spojenia s rovnakými hnutiami v Humennom, Bardejove, Stropkove, ale aj v Bratislave. Osobne spolupracoval s Viliamom Žingorom a Ľudovítom Kukorellim. Na základe udania konfidenta ÚŠB ho 19. apríla 1944 zatkli spolu s manželkou a jej sestrou a od 15. mája 1944 väznili v lľave a neskôr v Bratislave. Cyrila Daxnera odvieľko gestapo v septembri 1944 do koncentračného tábora Mauthausen, kde ho väznili osem mesiacov. Po oslobodení sa chorý a podvyživený loďou vracia do Bratislavy 24. mája 1945. Pokúšal sa dostať k bratancovi Jankovi Jesenskému, no od únavy zaspal na ulici a z prechladnutia dostal zápal pľúc. Lekári sa ho usilovali do poslednej chvíle zachrániť, ale bolo neskoro. Cyril Svetozár Daxner zomrel 7. júna 1945 v nemocnici na Hlbokej ceste. Pochovali ho na cintoríne pri Kozjej bráne. V súčasnosti na tom mieste nestojí ani kríž s jeho menom. Smutné, ale priznateľ!

■ HRDINOVEJ PAMIAŤKE

Mladá Matica uskutočnila od júla do novembra na počesť Cyrila Daxnera dve podujatia – 19. až 20. júla zorganizovala s Evanjelickým cirkevným zborom vo Vranove nad Topľou a mestskou samosprávou dvojdné spomienkové podujatie. V úvode historického seminára sa účastníkom prihovoril primátor mesta Ján Ragan, predseda MM Marián Gešper a senior Šarišsko-zemplínskeho seniorátu Ján Velebír. Prednášateľmi boli Peter Kerecman, Jozef Gešper, Peter Šafranko z Vlastivedného múzea v Hanušovciach, Vojtech Kárpáty a Rastislav Molda z SHU MS, evanjelický zborový farár Slavomír Gallo a Jozef Baldauf. Prednášali na témy: Štyri generácie právnikov, C. Daxner oddaný národu a cirkvi, sprostredkovateľ medzi odbojovými skupinami, hrdina Malej vojny, rod Daxnerovcov a Vladimír Daxner ako spoluzakladateľ čs. légii.

diela. O dobrú náladu sa postarali pracovníci Trenčianskeho osvetového strediska umeleckým prednesom

a piesňami, ktoré si zaspievali spoločne s účastníkmi.

Jozef KORÁĽ

Mladí matiari pri prezentácii histórie obce Veľké Hoste

Netradičné nazretie do dlhovekej kroniky obce Veľké Hoste Prehovorili aj archeologické vykopávky

Odbor Mladej Matice v obci Veľké Hoste a tamojšia samospráva v spolupráci s Trenčianskym osvetovým strediskom a Tribečským múzeom v Topoľčanoch pripravili 9. novembra tohto roka v miestnom kultúrnom dome slávnostné podujatie pri príležitosti 685. výročia prvej písomnej zmienky. Účastníci osláv mali možnosť sledovať prezentáciu o dlhovekej histórii obce, ako i prezentáciu o archeologickom výskume vo Veľkých Hostiach.

Na zatriaktivnenie programu Cesta dejinami Veľkých Hostí použili mladí matiari a spoluorganizátori rôzne atribúty, historické predmety a dobové fotografie. Spolu s krojmi a technickými raritami boli najväčším skvostom výstavy vykopávky pochádzajúce z archeologickej lokality vo Veľkých Hostiach, ktoré na túto príležitosť požičalo Tribečské múzeum v Topoľčanoch. Treba pripomenúť, že archeologické nálezy z katastrofy obce boli prvotným impulzom na zorganizovanie tohto podujatia, lebo tunajší mladí matiari sa po pri kultúrnych a športových akciách

cielavedome venujú zachovávaniu a prezentácii miestnej histórie. Usilujú sa pútavou formou priblížiť spoluobčanom dávnu históriu, ktorá je naozaj výnimočná. Archeologický výskum, ktorý od začiatku päťdesiatych rokov viedol tunajší rodák prof. Jozef Porubský, dokázal, že územie obce bolo osídlené už pred vyše štyritisíc rokmi. Významné vykopávky AU SAV v Nitre sa viažu na obdobie Nitrianskeho kniežatstva a Veľkej Moravy, keďže pri nich už oživa väzba na našich bezprostredných predkov – starých Slovákov. Zorganizovanie programu a oslava

685. výročia prvej písomnej zmienky o obci mali v tomto prípade celkom logický základ, ktorý mladým schválila aj obecná samospráva. Mladí matiari, ktorí zabezpečovali chod celej akcie, mali oblečené tradičné kroje, čo ešte viac posilnilo ľudový charakter podujatia. Zvýraznili ho aj občanmi požičané predmety, dobové náradie, predmety bežnej potreby, ale i technické rarity. Najzaujímavejší bol parný stroj vyrobený miestnym kováčom Jozefom Mondokom v roku 1914. Veľkému záujmu návštevníkov sa tešil i miestny ľudový rezbár Jozef Porubský a jeho vystavené

GLOSA

V Národnej rade Slovenskej republiky pripravili na 25. výročie nežnej revolúcie panelovú diskusiu pre študentov vysokých a stredných škôl. Okrem popredných osobností vtedajšej politickej scény, ako R. Schuster, F. Mikloško, J. Brocka, Z. Škromach a L. Klaušová, sa na podujatí zúčastnili aj hostia z Rakúska, zo Slovinska, z Poľska a z Maďarska.

Len čo sa auditorium usadilo, vošiel poslanec Mosta – Hid Zsolt Simon a akože vtipne prítomných mladých ľudí oboznámil s výhodami miest, ktoré v parlamente obsadzujú predstavitelia tohto nepredstaviteľného politického zlepenca. Zhodou okolností sme na nich sedeli práve my. S nefalšovanou radosťou opisoval, že práve táto časť sály je najbezpečnejšia. Narážal na epizódy, keď mladá žena v afekte chcela z parlamentného balkóna vyhodiť medzi roku-

júcich poslancov stoličku, maďarských poslancov však zasiahnuť nemohla...

Zuzana Mistríková, vtedajšia študentská aktivistka a dnes dramaturgička, nás do prvej časti diskusie pod názvom Sľúbili sme si lásku uviedla slovami: „Svet bol vtedy čierno-bielý,

Programové vyhlásenie VPN a OF a do akej miery sa ich vízie naplnili.

Pravda je, že som nezažila obdobie „čakania v rade na pomaranče“, zatvorených hraníc a cestovania na „výjazdnu doložku“, tiež nepoznáam nedostatok západniarskeho

čo najlepšie študijné a sociálne podmienky práve v našej vlasti? Žiaľ, takmer rovnaký bol prejav podpredsedu EK, nášho diplomata v Bruseli Maroša Šefčoviča – o otvorených hraniciach. Nadchýnal sa tým, akí vďační majú byť Slováci revolúci,

aby republiku viedli, ak už nie k západným vzorom alebo k akej-takej prosperite, v skutočnosti národný majetok rozkradli. A čo nevládali popchať do vreciek, sprivatizovali. Ktovie, čo by na takéto „revolučné činy“ povedal prvý predseda SNR J. M. Hurban? Naozajstný národovec, ktorý viedol revolúciu v meruôsmych rokoch v tieni šibenice a pri reálnom ohrození života... A zanechal nám oveľa väčšie dedičstvo ako „revolucionári“ z roku 1989. Aj preto sa treba zamyslieť nad oným „revolučným počínom“ a zhodnotiť jeho prínos. Či tá inscenovaná zmena nemala byť od základu iná a či ju vôbec organizovali ľudia vnútorné schopní pozitívnej zmeny? Pozitívnej voči národu, samozrejme. Azda najlepšie je porovnať si po štyrťstoročí od novembra 1989 naše predstavy a skutočnosť s výrokmi Alexandra Dubčeka, muža čo chcel, aby politika mala ľudskú tvár: „Naše sny sa len niekedy zhodujú so skutočnosťou.“

Silvia HRNČIAROVÁ

Ked' zaznievalo: Utvorte koridor!

vedeli sme, kto je nepriateľ, mali sme to jednoduchšie v porovnaní s tým, keby sa takáto revolúcia mala organizovať v dnešnej dobe.“ Vari tým chcela naznačiť, aby sme sa my študenti znova chopili akejsi iniciatívy? Moderátor diskusie, dnes už bývalý predseda parlamentu Pavol Paška, spolu s českým predsedom Poslaneckej snemovne ČR Janom Hamáčkom nám sprostredkovali najmä hospodársky obraz vtedajšieho Česko-Slovenska – čo vtedy ľud žiadal, o čom hovorilo

tovaru, lenže zmeny, ktoré priniesol pád režimu, na mňa pôsobia skôr negatívne. Šéf parlamentu, zrejme asi unavený z dlhého dňa, nás hneď v úvode príhovoru prekvapil slovami: „Ste mladí ľudia, cestujte, hranice máte otvorené, Európa je vaša.“ Študenti sa ho rázne opýtali, či by nebolo pre blaho spoločnosti lepšie, keby sa myšlienka rozvinutého, tzv. postkomunistického štátu prehlbovala tu u nás doma? Prečo máme cestovať do cudziny, keď chceme mať

a najviac za to, že máme otvorené hranice dokorán. To ma už podnietilo k osobnému vystúpeniu, v ktorom som tiež s trochu dôrazu položila rečnícku otázku: „A koľko Slovákov si reálne môže dovoliť vycestovať do toho zahraničia?“

Mnohí novembrový prevrat pochopili tak, že prevrátili komunistické kabáty a zrazu sa z nich stali punčovani demokrati a liberáli. Dodnes sedia aj v zákonodarnom zbore, berú poslanecký plat a namiesto toho,

Marián TKÁČ
predseda Matice slovenskej

Sto rokov

Nie je len slušné venovať pozornosť odkazu muža, ktorý prežil sto rokov, podľa takého odkazu treba žiť – alebo nežiť vôbec! Je to totiž zdvihnutý prst muža, ktorý zažil jedno storočie: žime, Slováci, v jednote, svornosti a v spolupráci a zachovajme a rozvíjajme Maticu!

Naše bohaté dejiny – ved' siahajú do minulosti vzdialenejšej, ako sme ochotní pripustiť, lebo akoby sme nechápali, že každý, kto žije dnes, má vo svojich génoch odkaz predkov z čias pred Krista i z čias Krista, bez predkov v každom okamihu dejín, a to bez ohľadu na ich meno, nie je nikto z nás! – sú bohaté aj na škriepky a spory. Už v časoch Svätopluka tu bol Gorazd a Wiching, v časoch Juraja Turza labanci a kuruci, v časoch Bernoláka Fándly a Bajza, Štúrovi odporoval Kollár i Štefanovič, proti Hlinkovi bol aj Šrobár, aj Juriga, vždy sme boli prínajmenším rozpoltení. Takí sme dodnes. A, žiaľ, nečleníme sa len podľa toho, ktorú zo strán volíme, ale delíme sa možno ešte „vrúnejšie“ vnútri strán, ale aj spolkov. I Matice slovenskej.

Predtým som si myslel, že prekonať vnútorné rozpory bude veľmi jednoduchá záležitosť. Po štyroch rokoch vidím a chápem, že pre našu letoru nemohol „vymyslieť“ Porfyrogenet lepší symbol, odkaz či nástroj (?) ako tri zviazané a tri nezviazané prúty.

Viem, veľa sa na našom vzájomnom správaní nezmení ani po prečítaní tohto textu. A ani po tom, keď ešte raz zopakujem: k jednote a spolupráci nás vyzýva náš vzácny a uznávaný jubilant Dr. Imrich Kružliak! Poviete si: ak sme Slováci takí odnepamäti, prečo by sme sa mali meniť? Budeme ešte Slovákmi, ak zmeníme svoju letoru? Nevieť. Viem len, že už je najvyšší čas na spoluprácu. Nekrmme viac našich „priateľov“ haraburdím, množstvom podnetov a príležitostí porážať nás len preto, že sme škriepni, plní závidy a nenávisť. Majme konečne rozum, Slováci!

Slávnosť u permoníkov

Niektoré povie: Sobota taká ako každá iná. Ale nebolo to tak. Čulý ruch v rožňavskom kultúrnom centre dával najať, že sa tam deje čosi nie každodenné. V divadelnej sále OKC sa podvečer začala slávnostná galaprogram, ktorý patril najmä oslávencom, teda Detskému folklórnemu súboru Haviarik, ktorý si pripomínal pätnásť výročie účinkovania, a Folklórnemu súboru Dubina, oslavujúcemu päťročné jubileum. Oba kolektívy zastrešuje Občianske združenie Rožňavských permoníci. A bolo sa veru na čo pozerieť. Najprv prítomných potešila Detská ľudová hudba súboru Lykovček z Revúcej a potom to už išlo jedno za druhým – vystúpila FSK Genšienky z Honiec, FSK Hôra z Rejdovej aj Ľudová hudba Ondreja Hlaváča. Naplnená divadelná sála zažila krásny folklórny večer, plný dynamiky a krásy krojov. Nielen najmenšie detičky, ale všetci predviedli skvelé výkony, na ktoré mohli byť hrdí. Veľké poďakovanie patrí účinkujúcim, ale najmä Ivanovi a Ivanke. Že kto to je? Nuž, celá rodina Nemčoková, ktorá má na tejto oslave folklóru najväčšiu zásluhu. Vďaka za úctu k tradícii, vďaka za krásny večer.

Zlatica HALKOVÁ

Matičiar z Trenčianskej Teplej pre národné povedomie Zdupľovali Bratské pozdravenie

Činnosť Miestneho odboru Matice slovenskej v Trenčianskej Teplej v rámci posilňovania národného povedomia obohatila spolupráca s Miestnym odborom MS v Štúrove a spoločná realizácia projektu Bratské pozdravenie. V minulom roku matičiari z Teplej navštívili svojich priateľov v Štúrove. V tomto roku im Štúrovčania návštevu oplátili.

Tretí novembrový víkend zavítal do Trenčianskej Teplej autobus plný matičiarov zo Štúrova a ich priateľov Slovákov žijúcich v maďarských obciach Mlynky a Svätý Václav. Trenčianskoteplíckí matičiari pre nich pripravili vyhladkovú jazdu elektrickým vláčikom do kúpeľov v Trenčianskych Tepličiach, počas ktorej im históriu tejto trate priblížil Dušan Nosál, riaditeľ neziskovej organizácie TREŽ. Pri prehliadke kúpeľov sa hostia zaujímali predovšetkým o obhliadku tamojšieho Mosta slávy s tabuľkami svetových hviezd filmu, prezreli si Kúpeľnú dvoranu, park i chýrny turecký kúpeľ Hamman.

Po exkurzii v kúpeľoch sa vrátili elektrickou späť do Trenčianskej Teplej, kde po chutnom občerstvení strávili pekné popoludnie v príjemnej priateľskej atmosfére.

Podakovanie za uskutočnenie tejto akcie patrí MO MS a najmä obci Trenčianska Teplá a jej starostovi Ing. Milanovi Berecovi.

Zuzana SKLENÁROVÁ

Storočnica Janka Silana vo Važci

V činnosti matičiarov vo Važci dominujú najmä kultúrne podujatia. V tomto roku si tu pripomínali 55. výročie úmrtia maliara Jana Hálu, 95. výročie úmrtia generála M. R. Štefánika, 230. výročie narodenia polyhistora Mateja Bela a koncom novembra aj storočnicu narodenia kňaza a básnika Janka Silana, ktorý v tejto obci pôsobil tridsaťpäť rokov a je zapísaný do pamätnej knihy Važca spolu s maliarom Janom Háлом a so spisovateľom Štefanom Rysulom.

Oslavy storočnice Janka Silana pripravili ústredie Matice slovenskej v Martine, miestna rímskokatolícka farnosť a miestni matičiari v spolupráci s Domom Matice slovenskej v Rožňave. Podujatia k jubilejnému roku J. Silana prebiehali po celý rok a vyvrcholili pietnou spomienkou na básnika na miestnom cintoríne pri jeho hrobe. Potom pokračovali kultúrnym programom v Diecéznom centre voľného času vo Važci a ukončili sa slávnostnou svätou omšou v rímskokatolíckom Kostole Kľaňania sa Troch kráľov. Tvorbu J. Silana, jeho význam a miesto v širšom slovenskom literárnom kontexte zhodnotil vedecký tajomník MS Peter Cabadaj. V kultúrnom programe účinkovali FS Haviar z Rožňavy a cimbalová hudba Vlachovné z Vlachova. Do programu prispel Miestny odbor Matice slovenskej vo Važci, ktorý takto kultúrne podujatia organizuje pravidelne s prepojením na Obecné kultúrne a literárne múzeum pri Galérii Jána Hálu.

Margita HYBENOVÁ

Divadelné Košice J. Adamoviča a J. Zborovjana po desiaty raz Stovka ochotníkov na matičnom festivale

Matica slovenská zastúpená svojím odborom v Košiciach-Myslave usporiadala koncom novembra už X. ročník krajského matičného festivalu amatérskych divadiel základných škôl z Košického kraja – Divadelné Košice Jozefa Adamoviča a Jula Zborovjana. Spoluorganizátormi podujatia boli Magistrát mesta Košice, odbor školstva OÚ v Košiciach, ZŠ na Postupimskej ulici v Košiciach a ZŠ v Jasove.

Na úvod prehliadky zahral zúčastneným súborom aj matičným hosťom z Bratislavy známy Orchester ľudových nástrojov z Konzervatória na Exnárovej ulici v Košiciach, kde profesor Jozef Adamovič dlhé roky pôsobil ako pedagóg. Predstavili sa aj konzervatoristky – študentky herectva Janka Bartošová a Janka Fiterová – pôsobivou scénkou z rozprávky o Jankovi a Marienke. Potom už divadelná sála ZŠ na Postupimskej ulici aj vďaka ústretovosti jej vedenia patrila súťažiacim. Ich vystúpenia mali takú dobrú úroveň, že odborná porota, vedená riaditeľom Konzervatória Mgr. Róbertom Galovicsom, palmu víťazstva napokon udelila dvom víťazom a tretie miesto sa práve preto rozhod-

la neudelieť. Ceny víťazom odovzdal predseda poroty spolu s predsedom Matice slovenskej Mariánom Tkáčom. Absolútnym víťazom X. ročníka festivalu sa stali ochotníci zo ZŠ T. J. Moussona v Michalovciach, ktorí si priazeň poroty a obdiv prítomných získali vlastnou divadelnou inscenáciou Pomôcť či nepomôcť. Prvenstvá z tejto prehliadky patrili aj žiakom z Ruskova a Rozhanoviec, druhé miesta získali malí ochotníci zo ZŠ Staničná Košice, ZŠ a MŠ Helmanovce, ZŠ Abovská Barca a ZŠ Haniska, kam putuje aj cena exministra školstva D. Čaploviča. Víťazi okrem hodnotných kníh z Vydavateľstva MS a farebných diplomov MS získali od generálneho riaditeľa firmy Lynx, s. r. o, Košice

Ing. Zoltána Kollára kvalitnú audio-techniku. Cenu pre najúspešnejších venovala aj manželka J. Adamoviča, slovenská herečka legenda B. Turzonovová. Poďakovanie matičiarov za kvalitnú prípravu súťažnej prehliadky patrí vedeniu ZŠ Postupimská 37 v Košiciach na čele s riaditeľkou školy Mgr. Katarínou Benkovou, ktorá už teraz prisľúbila, že aj jedenásty ročník festivalu sa opäť uskutoční v krásnych priestoroch divadelnej sály tejto školy.

František MRVA

O Bulharoch v televíznom dokumente

Matica slovenská, jej matičné pracoviská a práca s národnostnými menšinami boli témy vysielania Národnostného magazínu, ktorý verejnoprávna RTVS odvysielala v premiére koncom októbra a v reprízach na začiatku novembra.

Matica slovenská, jej problematika, činnosť a práca sa neďávno v pozitívnom svetle dostala k širšej verejnosti prostredníctvom národnostného magazínu RTVS. V relácii zameranej na bulharskú národnostnú menšinu predstavili prácu Strediska národnostných vzťahov MS jeho riaditeľ Pavol Parenička, ktorý priblížil pôsobenie a prácu pracoviska zo zákona o MS, ako aj čo sa týka vzťahu slovenského národa a národnostných menšín

u nás, pričom predstavil aj ostatné vedecké pracoviská MS, ktoré pôsobia v Martine. Vedecký pracovník SNV Viliam Komora uviedol štatistické údaje a historické súvislosti príchodu a práce Bulharov u nás v rámci jednotlivých etáp aj s ich zameraním sa na pôdohospodárstvo a to i v meste Martin. Riaditeľka Archívu MS Vlasta Bellová priblížila exulantské obdobie významného matičného správcu Jozefa Cigera Hronského a jeho martinský dom

na Hviezdoslavovej ulici. Zuzana Pavelcová, vedecká pracovníčka Krajského múzea MS, priblížila starostlivosť MS o Slovákov žijúcich v zahraničí, ako aj stretávanie sa národnostných spolkov na pôde Matice v Martine, kam prichádzajú tiež príslušníci bulharskej menšiny. Autorkou scenára a réžie dokumentu je Drahomíra Kyslanová z RTVS a záujemcovia si ho môžu pozrieť v archíve televízie.

(vk)

PRIPOMÍNAME SI

13. decembra

– v Londýne bola v roku 1964 založená Slovenská katolícka misia; 50. výročie

14. decembra

– pred dvesto päťdesiatimi rokmi (1769) vznikla na pôde Trnavskej univerzity z rozhodnutia panovníčky Márie Terézie lekárska fakulta s piatimi špecializáciami

– tridsaťpäť rokov od smrti architekta Emila Belluša (1899 – 1979); z jeho tvorby spomeňme aspoň niekoľko stavieb v Bratislave: budovu Generálnej prokuratúry, komplex v dolnej časti Námestia SNP (Sberbank atď.), hotel Devín, bol aj autorom scénických návrhov pre inscenácie švagra Jána Jamnického

– osemdesiatimi piatimi rokmi by sa dožil básnik Milan Ferko (1929 – 2010); okrem bohatej poetickej tvorby autor veľkých historických drám z našich národných dejín

15. decembra

– tristo päťdesiat rokov, čo sa narodil významný lekár a balneológ Ján Justus Torkoš (1699 – 1770), priekopník lekárskej vedy v Uhorsku, popredný osvietený učenec a tridsať rokov hlavný mestský lekár Bratislavy; urobil prvý rozbor zloženia minerálnych vôd v Piešťanoch

– futbalista Martin Škrtel oslavuje tridsiatku

16. decembra

– sto päťdesiat rokov od narodenia prvej slovenskej profesionálnej herečky Olgy Borodáčovej-Országhovej (1899 – 1986); za šesťdesiat rokov svojho pôsobenia na scéne SND vytvorila vyše tristo dvadsať postáv svetovej i slovenskej drámy

– pred šesťdesiatimi piatimi rokmi (1949) vznikla Vysoká veterinárna škola v Košiciach, prvá vysoká škola svojho druhu u nás

17. decembra

– pred sedemdesiatimi rokmi po mučení na veliteľstve Hlinkovej gardy v Bratislave zomrel dvadsaťročný vysokoškolský Mirko Nešpor, hrdina SNP (1924 – 1944)

– dvadsať rokov od chvíle, čo v roku 1994 do Vatikánu dopravní vianočný strom zo Slovenska, dar nášho národa Svätému Otcovi Jánovi Pavlovi II., vypísal sa na pod jeho oknami ako spomienka na milovanú Tatru

18. decembra

– stopäť rokov od smrti filológa Samuela Czambela (1856 – 1909), ktorý gramaticky a pravopisne spresnil štúrovskú spisovnú slovenčinu a dal jej modernú podobu

– stotridsať rokov, čo sa narodil druhý pobebruárový prezident ČSR Antonín Zápotocký (1884 – 1957), v rokoch 1948 – 1953 bol predsedom vlády a po smrti K. Gottwalda ho posadili do prezidentského kresla; bol aj literárne činný, napísal román Anna proletárka, jeho autobiografickú knihu Červená žiara nad Kladnom sfilmovali

– nemecké jednotky za účasti príslušníkov Pohotovostných jednotiek Hlinkovej gardy pokračovali v Nemeckej upalovaním povstalcov vo vápenných peciach, v tento deň pred sedemdesiatimi rokmi tu zahynula literárna vedkyňa a prekladateľka Alžbeta Gwercová (1905 – 1944)

(jč)